

Glagolska prefiksacija u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku

Jozić, Andjela

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:600099>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti
Jezično-prevoditeljski smjer

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za hungarologiju i turkologiju
Katedra za hungarologiju

**GLAGOLSKA PREFIKSACIJA U
SLOVENSKOM, MAĐARSKOM I
HRVATSKOM JEZIKU**
MAGISTARSKI RAD

Studentica: Andjela Jozić

Mentorice: dr. sc. Anita Peti-Stantić, dr. sc. Orsolya Žagar Szentesi

Zagreb, 2021.

Studentica: Andjela Jozić

Mentorice: dr. sc. Anita Peti-Stantić, dr. sc. Orsolya Žagar Szentesi

U Zagrebu, 27.01.2021.

Izjava o neplagiranju

Ja, Andjela Jozić, kandidat/kinja za magistra/u južne slavistike i hungarologije, izjavljujem da je ovaj magistarski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio magistarskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz kojega necitiranog rada. Isto tako izjavljujem da nikoji dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

POTPIS

SADRŽAJ

Tema ovog rada je glagolska prefiksacija, odnosno tvorba glagola pomoću prefiksa. U ovom diplomskom radu donosi se usporedna analiza glagolskih prefiksa i prefiksacije u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku, ali se govori i o tome koje sve funkcije i značenja glagolski prefiksi mogu imati u spoju s glagolima. S obzirom na to da slovenski i hrvatski jezik pripadaju indoeuropskim, a među njima slavenskim, odnosno južnoslavenskim jezicima, a mađarski ugrofinskim jezicima, riječ je o jezicima različitih tipova među kojima se utvrđuju sličnosti i razlike relevantne za temu rada. Uvodno se definiraju glagoli i prefiksi u trima jezicima, a nakon toga se detaljnije govori o glagolskim prefiksima. Osnovna je svrha ovoga rada tumačenje glagolske prefiksacije i odnosa glagolskih prefiksa prema glagolskom vidu i akcionalnosti, što se postiže analizom i usporedbom. Cilj rada je utvrditi sličnosti i razlike između sustava prefiksa i mehanizama prefiksacije u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku. Istraživanje, uz ostalo, uključuje i raspravu o prostornim odnosima i tranzitivizaciji, kao i tipološke razlike glagolskih prefiksa.

Odgovorit će se na pitanja kako slovenske i mađarske gramatike definiraju i opisuju glagolske prefikse i prefiksaciju te koje su sličnosti i razlike prefiksa u trima navedenima jezicima.

Ključne riječi: slovenski jezik, mađarski jezik, hrvatski jezik, glagolski prefiks, prefiksacija

Verbal prefixation in Slovene, Hungarian and Croatian

ABSTRACT

The topic of this paper is verbal prefixation, i.e. the formative form of verbs with prefixes. This paper brings a contrastive analysis of verbal prefixes and prefixation in Slovenian, Hungarian and Croatian, but also defines what functions and meanings verbal prefixes can have in conjunction with verbs. Since Slovene and Croatian languages belong to the Indo-European, and among them Slavic languages, i.e. the South Slavic languages, and Hungarian language to the Finno-Ugric languages, these are languages of different types, among which we will identify similarities and differences relevant to the topic of the paper. Firstly, we will define verbs and prefixes in three languages, and then we will analyze verb prefixes in more detail. The main purpose of this paper is to interpret the verbal prefixation and the relationship of verbal prefixes with the verb aspect and Aktionsart, which is achieved by analysis and comparison. The aim of this paper is to determine the similarities and differences between the system of prefixes and the mechanism of prefixation in the Slovenian, Hungarian and Croatian. The research includes, among other things, a discussion of spatial relations and transitivity, as well as typological differences of verbal prefixes.

This paper will answer the questions of how Slovene, Hungarian and Croatian grammars define and describe verbal prefixes and prefixation, and what are the similarities and differences of prefixes in the three mentioned languages.

Keywords: Slovenian, Hungarian, verbal prefix, prefixation, verb aspect

Sadržaj:

UVOD	5
1. Glagolski prefiksi u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku	9
1.1. Samostalne riječi ili afiksi?	12
1.2. Tipološke razlike glagolskih prefiksa u slovenskom, hrvatskom i mađarskom jeziku	14
2. O glagolima u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku	20
3. Podjela funkcija glagolskih prefiksa u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku	24
3.1. Glagolski prefiksi s prostornim značenjem	26
3.2. Utjecaj glagolskih prefiksa na tranzitivnost glagola	35
3.2.1. Prijelaznost i neprijelaznost glagola: teorijski aspekti	35
3.2.2. Glagolski prefiksi i tranzitivnost: analiza	36
3.3. Glagolski prefiksi, aspekt i akcionalnost	46
3.3.1. Glagolski vid i akcionalnost	46
3.3.2. Glagolski prefiksi i akcionalnost/način vršenja glagolske radnje	51
3.3.3. Utjecaj glagolskih prefiksa na glagolski vid	59
3.3.4. Položaj glagolskog prefiksa u rečenici i glagolski vid	67
ZAKLJUČAK	70
LITERATURA	74

UVOD

Iako slovenski, hrvatski i mađarski pripadaju tipološki različitim skupinama jezika, zanimljivo je istraživati njihove sličnosti i razlike zbog povijesti jezičnih dodira, ali i zbog upravo navedene tipološke razlike. S obzirom na činjenicu da slovenski i hrvatski jezik pripadaju indoeuropskim, među kojima slavenskim, odnosno južnoslavenskim jezicima, a mađarski ugrofinskim jezicima, riječ je o tipološki različitim jezičnim sustavima među kojima ćemo utvrditi sličnosti i razlike relevantne za temu rada.

Jezici se dijele na tipove prema određenim obilježjima na fonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini te se nastavno na to u gramatičkoj literaturi uočava tipološka razlika između mađarskog, slovenskog i hrvatskog jezika. U tom smislu prema tipološkoj klasifikaciji mađarski pripada aglutinativnim jezicima, a slovenski i hrvatski flektivnima. Kod flektivnih se jezika morfemi leksičkog značenja vežu na morfeme gramatičkog značenja te zbog toga može doći do glasovnih i naglasnih promjena, dok se kod aglutinativnih jezika [lat. *agglutinare*: hrv. *prilijepiti*] „gotovo sve gramatičke kategorije i gramatički odnosi izražavaju tvorbenim morfemima koji se dodaju na korijen riječi“.¹ Karakteristika aglutinativnih jezika je ta da leksički i gramatički morfemi zajedno tvore jednu riječ kao što je slučaj i kod flektivnih jezika, no za razliku od njih, kod aglutinativnih su morfemi unutar te riječi jasno odijeljeni. Žagar Szentesi (2018: 59-60) navodi da bogata morfologija u vidu afiksa i njihov kombinatorni sustav jasno prikazuje svojstvo aglutinativnih jezika, odnosno velike kombinatorne mogućnosti morfema koje mogu rezultirati dugačkim sufiksanim nizovima.²

Tijekom učenja mađarskog i/ili slovenskog jezika, studenti se često susreću s poteškoćama u učenju glagolskih prefiksa. S obzirom na težinu glagolskih prefiksa i na činjenicu da se o tome premalo govori, u ovom se radu bavimo glagolskom prefiksacijom razmatranom na primjeru triju jezika, slovenskog, mađarskog i hrvatskog. Glagolska prefiksacija ili prefiksalna tvorba glagola je

¹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019. Pristupljeno 15.01.2019. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=795>>

² Na primjer, u mađarskom se određene gramatičke kategorije mogu izražavati pomoću sufiksa, dok se u hrvatskom i slovenskom jeziku navedeno obično izražava pomoću samostalnih riječi. Takav je slučaj s izražavanjem posvojnosti kod imenskih riječi i mogućnosti kod glagola. To vidimo na primjeru *tvojoj mami* [slo. *tvoji mami*], što u mađarskom jeziku glasi *az anyukádnak*. Posvojni sufiks za 2. lice jednine je *-d*, a *-nak* predstavlja sufiks za dativ, dok se u hrvatskom jeziku posvojnost izražava pomoću posvojnih zamjenica.

tvorbena način u kojem se tvorbeno značenje riječi, u ovom slučaju glagola, izražava pomoću prefiksa ili predmetka (Barić i sur., 2005: 295). Neki jezikoslovci navode da je kod prefiksne tvorbe riječ o slaganju jer prefiksi kod složenih glagola zadržavaju autonomiju, mogu donijeti promjenu značenja ili glagolskog vida te su dijelovi složenih glagola. S tim se u vezi postavlja pitanje može li se pojam prefiksa ili predmetka jednoznačno definirati. Prefiks ili predmetak se u gramatikama prikazuje kao suprotnost sufiksa ili dometka, ali ne samo prema položaju, nego i prema utjecaju na morfološku prirodu neke riječi. U literaturi (Marković, 2013: 57-58) se prefiksom obično smatra afiks koji se predmeće ispred korijena neke riječi, a u ovom slučaju će ta riječ biti glagol. Navode se definicije da su „glagoli (lat. verbum) riječi koje znače radnju (pisati, kopati, učiti), stanje (radovati se, tugovati, osjećati) i zbivanje (svijetliti, grmjeti, kišiti)“ (Silić i Pranjković, 2005: 39), odnosno da su „glagoli promjenljive riječi kojima se izriču procesi – radnja, stanje i zbivanje“ (Barić i sur., 2005: 222).

Analizom gramatičke literature pronalazimo informaciju o tome da je mađarski inventar glagolskih prefiksa veći nego slavenski. U slovenskoj se gramatičkoj literaturi većinom spominje brojka od 18 glagolskih prefiksa (Bajec, 1973: 206, 298-301) (Toporišič, 2000: 214-227).³ S druge strane, neke mađarske gramatike nabrajaju čak 50 glagolskih prefiksa (A. Jászó, 2007: 245) (Törkenczy, 2002: 141-143). Za hrvatski jezik naveden je različit broj glagolskih prefiksa koji dolaze s glagolima, ali u pojedinima se može naći brojka od 18 glagolskih prefiksa (Barić i sur., 2005: 379-386). Prije podjele glagolskih prefiksa i njihovih značenja i funkcija, svakako ćemo spomenuti koji se sve glagolski prefiksi, bez obzira na njihovu frekventnost, spominju u:

a) slovenskoj gramatičkoj literaturi:

a-, ab-/am-/abs-, ad-/a-, de-/dez-, dis-/di-, do-, e-, eks-/ek-, hiper-, in-/im-/i-, in-/i-, inter-, iz-, izpo-/spo-, izpod-/spod-, izpre-/spre-, na-, nad-, ob-/o-, od-, po-, spo-, pod-, pre-, spod-, spre-, pred-, pri-, pro-, raz-, re-, u-, v-/u-, vz-/z-, z-/s-/se-, za-.

b) mađarskoj gramatičkoj literaturi:⁴

³ Slovenska gramatička literatura izostavlja prefiks *re-* (npr. *reorganizirati*; mađ. *átszervez*), s obzirom na to da je posuđenica i da je preuzet iz latinskog jezika.

⁴ U mađarskom jeziku pojavljuju se tzv. prefiksoidi, prefiksi koji nisu prototipni i nisu posve prefiksi. Takvi su na primjer *ellen-*, *fenn-*, *újja-*. Prefiksoid *újja-* je okamenjeni oblik translativa pridjeva *új* sa značenjem *nov* (*újjaépít: obnoviti/obnavljati*). Nadalje, *ellen-* označava suprostavljenost (*ellenáll: suprotstaviti se/suprotstavljati se*).

abba-, agyon-, alá-, át-, be-, bele-, egybe-, el-, elé-/elébe-, ellen-, elő-, előre-, felül-, félre-, fenn-, föl-, haza-, hátra-, helyre-, hozzá-, ide-, jóvá-, keresztül-, kétségbe-, ketté-, ki-, kölcsön-, körül-, közbe-, közre-, le-, meg-, mellé-, neki-, oda-, össze-, rá-, rajta-, szembe-, szét-, tele-, tova-/tovább-, tönkre-, túl-, újjá-, újra-, utána-, végig-, vissza-

c) hrvatskoj gramatičkoj literaturi:⁵

de-, dis-, do-, iz-, mimo-, na-, nad-, o-, ob-, obez- od-, po-, pod-, pre-, pred-, pri-, pro-, raz-, s-, su-, u-, uz-, za-

Rad je organiziran na sljedeći način: u prvom se poglavlju prikazuju glagolski prefiksi u sklopu morfologije. U ovom dijelu rada nastojat će se odgovoriti na pitanja kao što su: što su glagolski prefiksi i kako su nastali, gdje se smještaju u mađarskom jeziku (pitanje prijelaznih morfema) te koje su sve tipološke razlike glagolskih prefiksa u slovenskom, hrvatskom i mađarskom jeziku. U završnom dijelu rada analizirat će se i formalnosemantička podjela prefiksa definirana u prvom poglavlju na leksičke i superleksičke, čija će se obilježja istaknuti s obzirom na glagolski vid.

Nadalje, upitna je i sama klasifikacija mađarskih glagolskih prefiksa, s obzirom na to da južnoslavenske gramatike (Barić, 2005: 97; Toporišič, 2000: 108) svrstavaju prefikse među afikse koji se predmeću riječima. Prema tome se postavlja pitanje jesu li u mađarskom jeziku to samostalne riječi ili afiksi poput slovenskih i hrvatskih glagolskih prefiksa (podrobnije Žagar Szentesi 2018: 22). Osim toga, naglasit će se i tri glavne tipološke razlike u mađarskom prefiksalsnom sustavu, gdje se ističe mogućnost glagolske prefiksacije pomoću padežnih oblika ličnih zamjenica u trećem licu jednine u mađarskom jeziku, mogućnosti odvajanja glagolskog prefiksa u mađarskom jeziku i mogućnosti dodavanja više od jednog prefiksa na glagol u slovenskom i hrvatskom jeziku. Nakon svega navedenog slijedi kratak kontrastivni prikaz glagolskih sustava u jezicima o kojima je riječ u radu.

Nakon formalnog opisa glagolskih prefiksa i glagola slijedi razrada teme u kojoj se kontrastivno analiziraju funkcije glagolskih prefiksa. Te se funkcije mogu podijeliti po uzoru na formalnosemantičku podjelu prefiksa, odnosno na leksičke i gramatičke funkcije te se prema tome

⁵ Devet glagolskih prefiksa u hrvatskom jeziku ima svoje alternante: *iz-* (s alternantama *is-/iš-/iza-/i-*), *nad-* (s alternantama *nat-/nada-*), *ob-* (s alternantama *op-/oba-*), *od-* (s alternantama *ot-/oda-*), *pod-* (s alternantama *pot-/poda-*), *pred-* (s alternantom *pret-*), *raz-* (s alternantama *ras-/raš-/raž-/raza-/ra-*), *s-* (s alternantama *z-/š-/sa-*), *uz-* (s alternantama *us-/uš-/uza-*).

utvrđuju podudarnosti i razlike u funkcijama. U središnjem se dijelu rada polazi od glagolskih prefiksa koji u spoju s glagolima označavaju razne prostorne odnose. Osim prostornih odnosa, u tom ćemo se poglavlju dotaknuti i mogućnosti transformiranja prostornih značenja u perfektivizatorska, čime se leksička prefiksacija transformira u gramatičku. Nakon prostornih odnosa slijedi rasprava o tranzitivnosti glagola, odnosno mogućnosti prefiksa da promijene neprijelazne glagole u prijelazne, čime se može promijeniti i sintaktički kontekst glagola, odnosno argumentna struktura, što je jedna od oznaka gramatičke prefiksacije.

U analizi će se slijediti osnovne kognitivnolingvističke postavke u pristupu značenju, a to će se odnositi na pretpostavke kako glagolski prefiksi u svim svojim ulogama imaju značenje. Pri tome će se slijediti stajalište Branimira Belaja (2008) u kojem je istaknuto kako u navedenoj domeni nema značenjski praznih jedinica jer čak i svršeni i nesvršeni prefigirani glagoli mogu imati specifična glagolskovidska značenja.

Kako smo već spomenuli, slovenski i hrvatski glagolski prefiksi jednom združeni s glagolom ostaju u tom spoju neovisno o gramatičkim ili pragmatičkim okolnostima, što nije slučaj s mađarskim glagolskim prefiksima koji se mogu odvajati od glagola, odnosno postponirati. Polazeći od te definicije, u završnom će se dijelu rada u sklopu analize odnosa glagolskih prefiksa s akcionalnosti i glagolskim vidom, analizirati i mogućnost promjene glagolskoga vida ovisno o odvajanju glagolskog prefiksa od glagola u mađarskom jeziku te će se ispitati hoće li se slična mogućnost očitovati u prijevodnim ekvivalentima. Glavni argument za mogućnost usporedbe mađarskih, slovenskih i hrvatskih glagolskih prefiksa je mogućnost promjene glagolskog vida u spoju s glagolom. Mnogi jezikoslovci, naime, tvrde da su glagolski prefiksi sredstva kojima se izriče svršeno značenje glagola. Ono po čemu se razlikuju mađarski glagolski prefiksi je činjenica da kod njih postoji formalni pokazatelj situacije u kojoj dolazi do obavezne perfektivizacije glagola – ako se nalaze u preverbalnom položaju, onda takve prefigirane glagole smatramo svršenima. Kod slovenskog i hrvatskog jezika nije predvidivo koji će prefiks biti tzv. „prazni prefiks“ ili oznaka čiste svršenosti te mnogi jezikoslovci smatraju da glagolski prefiksi uz promjenu vida uvijek barem malo mijenjaju značenje glagola, tj. njegova semantička obilježja. U završnom dijelu rada prikazat će se kako je mađarski prefiksni sustav, premda se može činiti površinski sličnim slovenskom i hrvatskom, uvelike strukturalno različit.

1. Glagolski prefiksi u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku

Smatra se da je među jezicima svijeta znatno više jezika sa sufiksima, a bez prefiksa (Aleksandrovič Plungjan, 2016: 74). Ugrofinski jezici upravo su takvi. Iako je ugrofinski jezik, mađarski razlikuje i prefiksaciju te ga s obzirom na mogućnost prefiksacije možemo usporediti sa slovenskim i hrvatskim jezikom. Prefiksi su u mađarski jezik najvećim dijelom došli kontaktnim putem pod utjecajem susjednih, većinom od slavenskih jezika. Mnogi jezikoslovci navode da su se mađarski prefiksi pojavili kasno u srednjemađarskom dobu ili čak krajem staromađarskog perioda (A. Jászó, 2007: 246). Mađarska literatura većinom smatra da je definicija glagolskih prefiksa teža s obzirom na to da nije jasno kako su gramatički jednostavni, ali morfološki složenije kategorije. Glagolski se prefiksi u mađarskom jeziku mogu postponirati, odvajati od glagola i prebaciti iza glagola, ali je bitna i činjenica da se između glagolskog prefiksa i glagola mogu smjestiti modalni glagoli. U odnosu na navedenu pokretljivost glagolskih prefiksa u mađarskom jeziku, gramatička literatura dovodi u pitanje mogu li se prefigurirani glagoli smatrati jednom riječju kao takve jedinice.

S druge strane, slovenska literatura polazi od osnovne definicije da su prefiksi [slo. *predpone*] morfemi koji se dodaju korijenu riječi sprijeda (Toporišič, 2000: 108) te ne pronalazimo problem koji postoji kod kategorizacije mađarskih glagolskih prefiksa. S obzirom na to da će se ti elementi uspoređivati sa slavenskim, prije same analize glagolskih prefiksa napominjemo da je za mađarski jezik termin *prefiks* uvriježeni prijevod mađarskog termina *igekötő*,⁶ koji u doslovnom prijevodu znači *glagolski privezak*, *glagolski veznik*.

O povijesti glagolskih prefiksa nakon proučene literature o slovenskom i mađarskom jeziku, dolazi se do zaključka da je mađarski sustav prefiksa mlađi od slavenskih sustava. Naime, smatra se da se mađarski sustav prefiksa razvio između 15. i 16. stoljeća, dok neki jezikoslovci drže kako je slavenski sustav glagolskih prefiksa razvijen već u 9. stoljeću. Prvi prefiksi u mađarskom jeziku (*meg-*, *el-*) pojavili su se krajem staromađarskog [mađ. *ómagyar kor*⁷] razdoblja. Uz *meg-* i *el-*, Keszler (2000: 267) navodi da se najstarijim prefiksima smatraju i *ki-*, *fel-* i *be-* te da je riječ o glagolskim predmecima [mađ. *igeelő*]. Često ih se naziva i *praprefiksima*, koji označavaju elementarne prostorne/smjerne odnose. Kasnije su se pojavili i oblici s dva sloga, kao što su na

⁶ 1843. godine prvi put se pojavio naziv *igekötő* za glagolski prefiks.

⁷ To je razdoblje koje traje od 896. do 1526. godine. Tada su se pojavili prvi jezični spomenici, sustav pisanja, neke promjene u fonološkom i morfološkom sustavu te slavenske i latinske posuđenice.

primjer⁸ *oda-*, *össze-*, *vissza-*, *együtt-*, *hátra-* i slično. Za slovenski jezik neka istraživanja pokazuju da je prvi prefiks bio *v-*, ali i da su se prvo mjesni prilozi pojavili u obliku glagolskih prefiksa, s obzirom na to da su često u prošlosti stajali ispred glagola i ponašali se kao preverbi, tj. glagolski prefiksi. Stoga nas ne čudi da mnogi glagolski prefiksi često označavaju i prostorno značenje.

Glagolski prefiksi u oba jezika mogu imati priložno značenje, mogu označavati svršenost radnje, trajnu radnju, pa čak i promijeniti značenje glagola. Osim što u spoju s glagolima mogu označavati prostorno značenje, glagolski prefiksi mogu modificirati leksičko značenje osnovnog glagola ne mijenjajući vrstu riječi kojoj pripadaju, kao na primjeru *letjeti* i *preletjeti* [slo. *leteti*, *preleteti*; mađ. *repül*, *átrepül*]. Osnovno se značenje kod prefiguriranih glagola čuva, a mijenja se s obzirom na način i količinu vršenja, odnosno izvršenosti radnje (Barić i sur., 2005: 232). Glagolski prefiksi mogu i neprijelazni glagol [slo. *neprehodni glagol*; mađ. *tárgyatlan ige*] pretvoriti u prijelazni [slo. *prehodni glagol*; mađ. *tárgyas ige*], a takvi su na primjer:

a) u mađarskom jeziku glagol *fut* [hrv. *trčati*, slo. *teči*] postaje prijelazni glagol kada se na njega doda prefiks *végig-* pa tako prijelazni oblik glasi *végigfut* (npr. *az utat*; hrv. *pretrčati put*)

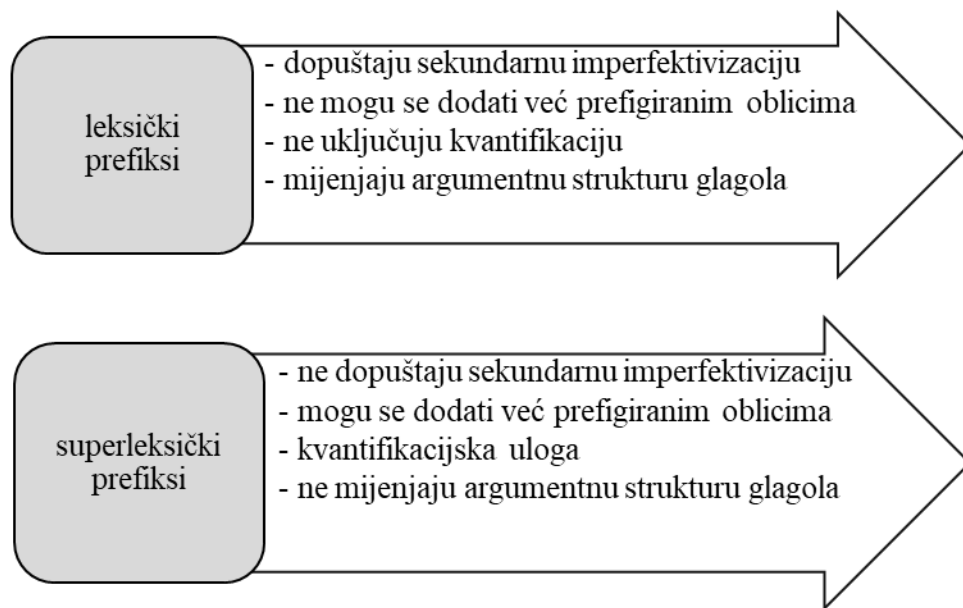
b) u slovenskom jeziku uzimamo za primjer glagol *skočiti*, koji postaje prijelazni glagol kada na njega zalijepimo glagolski prefiks *pre-*. Taj oblik glasi *preskočiti* što/preko čega [mađ. *átugrik*].

Također, nije uvijek riječ o derivaciji pa se prefiksacija nekada naziva i tvorba slaganjem [slo. *zlaganje*], a tako nastali glagoli nazivaju se složeni glagoli [slo. *sestavljani glagoli*, mađ. *összetett igék*], čiji su produkt glagolske složenice. Navedeno vrijedi i za mađarski jezik jer je u mnogim slučajevima riječ o slaganju, osobito kad smjerni prefiks zadrži izvorno, prostorno značenje. Ponajviše se radi o složenicama kada su prefiksi semantički „jaki“ elementi, kao na primjerima *haza-* [hrv. *kući-*], *vissza-* [hrv. *natrag*, *nazad*], *agyon-* [hrv. označava destruktivnost, pretjeranost], *bele-* [hrv. *u*]. Uzmimo za primjer prefigurirani glagol *hazaenged* sa značenjem *pustiti kući*, kod kojeg se značenje ne mijenja nepredvidljivo nakon slaganja oba elementa te prefiks zadržava osnovno prostorno značenje. Kada bi bila riječ o derivaciji, značenje novog sklopa bilo bi promijenjeno u odnosu na osnovni glagol (npr. *ver:* hrv. *tući nekoga* → *átver:* hrv. *prevariti nekoga*).

⁸ S obzirom na to da su navedeni prefiksi i prilozi, oni imaju konkretno značenje: *oda-* [hrv. *tamo*, *onamo*], *össze-* [hrv. *skupa*], *vissza-* [hrv. *natrag*, *nazad*], *együtt-* [hrv. *zajedno*, *skupa*] i *hátra-* [hrv. *unatrag*, *unazad*].

Prefiksacija ili prefiksalna tvorba je jedan od načina na koji u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku stvaraju nove riječi ili se daju nova značenja. Prefigiranjem glagoli često postaju svršeni. Također, Toporišič (2001: 351) tvrdi da slovenska glagolska prefiksacija umjesto imperfektivno-perfektivnog razlikovanja uključuje način glagolskog djelovanja,⁹ čime obuhvaća semantičke suprotnosti kao što su iterativnost, ravnomjernost nasuprot postojanosti i slično. S obzirom na Toporišičevu (2001) tvrdnju, provjerit će se i veza između glagolskih prefiksa i akcionalnost u jezicima o kojima je ovdje riječ.

U radu ćemo se osvrnuti na različite formalne i značenjske skupine prefiksa, ali spomenut će se i mogućnost morfološke i formalnosemantičke podjele prefiksa. U formalnosemantičku podjelu prefiksa pripadaju leksički i takozvani superleksički prefiksi (Svenonius 2004: 229-230), koji se najčešće povezuju s leksičkim aspektom. Te dvije vrste prefiksa imaju različite učinke na glagole:

Slika 1 Formalnosemantička podjela prefiksa

Njihova sličnost je da imaju prijedložno porijeklo, ali se razlikuju prema mogućnosti promjene glagolskog vida, zbog koje ćemo se osvrnuti na navedene prefikse u nastavku rada, točnije u poglavlju o glagolskom vidu. Vezano uz dodavanje više prefiksa na glagol, specifično je da se

⁹ Način glagolskog djelovanja mnogi jezikoslovci nazivaju i akcionalnost, odnosno aktionsart ili leksički aspekt, koji je svojstven prefigiranim glagolima te se najviše spominje uz njemačke prefigirane glagole. Toporišič (2001), ali i ostale slovenske gramatike ne odjeljuju akcionalnost kao drugi jezikoslovci u mađarskom i hrvatskom jeziku te će svakako u nastavku provjeriti i usporediti načini vršenja glagolske radnje u trima jezicima.

superleksički prefiksi mogu dodavati već prefigiranim oblicima, dok leksički tu mogućnost nemaju.

Nadalje, glagolski prefiksi mogu biti i kvantifikatori, a to se najbolje vidi na primjeru slovenskog prefiksa *na-*:

slovenski jezik	<i>nakupiti</i>
mađarski jezik	<i>bevásárol</i>
hrvatski jezik	<i>nakupovati</i>

U navedenom slovenskom i hrvatskom primjeru vidimo da je glagolski prefiks *na-* kvantificirao značenje osnovnog glagola *kupiti/kupovati* pa prefigirani glagol *nakupiti/nakupovati* i njegovi prijevodni ekvivalenti nose značenje *kupiti veliku količinu čega*. U mađarskom jeziku tu ulogu može imati prefiks *be-*.

1.1. Samostalne riječi ili afiksi?

U slavenskim jezicima prefikse svrstavamo među afiksane morfeme, odnosno funkcionalne morfeme,¹⁰ dok ih mađarske gramatike često svrstavaju u tzv. *viszonyszó*¹¹ (A. Jászó, 2007: 203). Suprotno od toga, mnogi mađarski jezikoslovci smatraju da su mađarski glagolski prefiksi tzv. prijelazni morfemi [mađ. *átmeneti morféma*]. Razlog je tomu što imaju karakteristike samostalnih riječi, a s druge strane su i početni element koji modificira značenje glagola. Također, zbog toga se godinama vodi i rasprava o prefigiranim glagolima, odnosno jesu li prefigirani glagoli izvedenice, složenice ili samostalne jedinice. J. Soltész (1959: 8) nije mađarske prefigirane glagole svrstala ili pod složenice ili pod izvedenice, nego je navela da ih se treba smatrati i jednim i drugim, ali pod određenim uvjetima. Ako prefiks zadržava izvorno priloško značenje, onda je riječ o složenici, a ako prefiks modificira značenje ili ima gramatičku funkciju, onda je riječ o izvedenicama. Osim što prefigirane glagole smatra leksičkim jedinicama, J. Soltész (1959) navodi da su za opis tvorbene

¹⁰ Afiksadni morfemi imaju gramatičko značenje. Barić i suradnici navode da ih se još naziva funkcionalnim morfemima (Barić i sur., 2005: 95).

¹¹ Naziv *viszonyszó* u mađarskom jeziku podrazumijeva skupinu nepromijenjivih ili slabo promijenjivih riječi, u koju se ubrajaju pomoćni glagoli, postpozicije, glagolski prefiksi, članovi, veznici, čestice i niječna riječ. Slična je to kategorija nepromijenjivim vrstama riječi u hrvatskim gramatikama.

kategorije prefiksacije bitni semantički i sintaktički kriteriji, kao što je utjecaj prefiksa na značenje novonastalog glagola i sintaktičke posljedice na argumentima glagola.

Također, Sučević-Međeral (2012) navodi nekoliko dokaza u kojima se prefigurirani glagoli mogu smatrati i izvedenicama:

a) kada glagolski prefiks ima ulogu denominalnog tvorbenog morfema jer temeljni glagol ne postoji. Takvim se smatraju glagoli tvoreni od pridjevske osnove, kao na primjer:

	pridjevska osnova	prefigurirani glagol
mađarski jezik	<i>süket</i>	<i>megsüketül</i>
slovenski jezik	<i>gluh</i>	<i>oglušeti</i>
hrvatski jezik	<i>gluh</i>	<i>oglušiti</i>

b) kada se temeljni i prefigurirani glagol razlikuju dopunama kojima otvaraju mjesto:

	temeljni glagol	prefigurirani glagol
mađarski jezik	<i>ajándékoz valamit valakinek</i>	<i>megajándékoz valakit valamivel</i>
slovenski jezik	<i>darovati kaj komu</i>	<i>obdarovati/obdariti koga s čim</i>
hrvatski jezik	<i>darovati/darivati što komu</i>	<i>obdarivati/obdariti koga čime</i>

c) kada se temeljnom i prefigiranim glagolu razlikuju značenja

	temeljni glagol	prefigurirani glagol
mađarski jezik	<i>beszél</i>	<i>megbeszél</i>
slovenski jezik	<i>govoriti</i>	<i>dogovoriti</i>
hrvatski jezik	<i>govoriti</i>	<i>dogovoriti</i>

Nadalje, neki jezikoslovci mađarske glagolske prefikse smatraju samostalnim riječima, zbog činjenice da glagolski prefiks može sam po sebi tvoriti eliptičnu rečenicu. Tu mogućnost slovenski i hrvatski glagolski prefiksi nemaju pa ih to razlikuje od mađarskog jezika. Navedenu mogućnost najbolje vidimo na sljedećem primjeru:

mađarski jezik	-Fel olvasta János a verseit? - <i>Fel.</i>
slovenski jezik	-Je Ivan prebral pesmi? -Ja.
hrvatski jezik	-Je li Ivan pročitao pjesme? -Da.

S obzirom na to da rasprava oko klasifikacije glagolskih prefiksa i dalje traje, ne možemo u potpunosti reći koji je od tvorbenih modela zadovoljavajući. Predvidljivost značenja novonastalog glagola je nemoguća, dok je kod argumentske promjene glagola donekle moguće predvidjeti koji će prefiks to uzrokovati (u mađarskom jeziku je to najčešće glagolski prefiks *meg-*). Uloga tvorbenog denominalog morfema je najpredvidljivija s obzirom na to da je moguće pretpostaviti od kojeg će korijenskog elementa nastati ili neće nastati prefigurani glagol.

Unatoč tomu, mnogi jezikoslovci kao glavni argument da su prefigurani glagoli složenice koriste činjenicu da glagolski prefiksi ne podliježu pravilima vokalne harmonije.¹² Sasvim je jasno zašto se još uvijek vodi rasprava oko glagolskih prefiksa u mađarskom jeziku i moramo se složiti s tim da je prefikse teško svrstati u određenu kategoriju te ćemo se u nastavku držati mišljenja J. Soltész (1959).

1.2. Tipološke razlike glagolskih prefiksa u slovenskom, hrvatskom i mađarskom jeziku

Između slovenskih,¹³ hrvatskih i mađarskih glagolskih prefiksa uočavaju se tri glavne tipološke razlike:

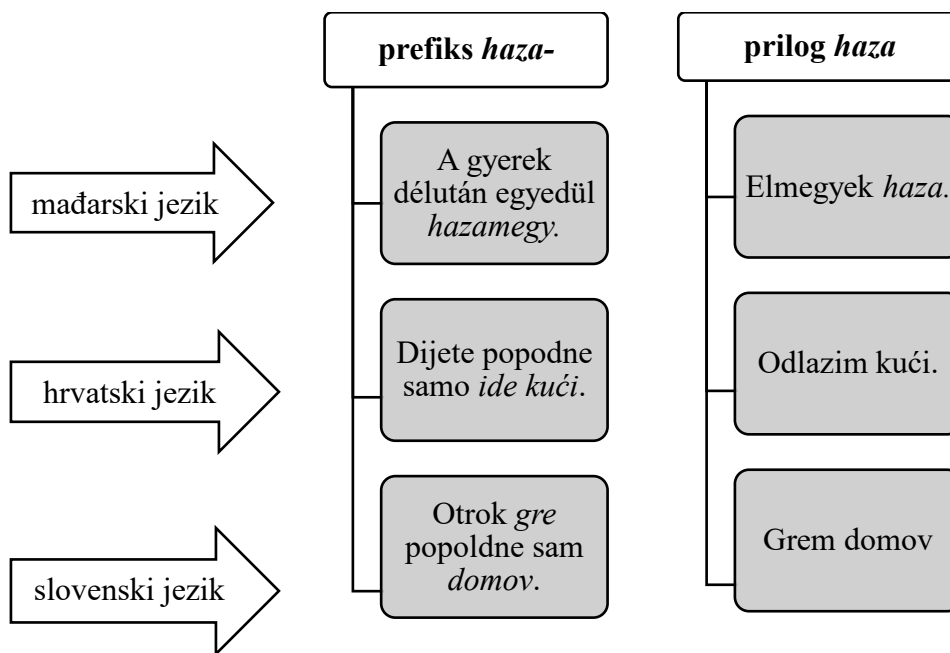
- a) slovenski i hrvatski glagolski prefiksi razvijaju se iz prijedloga, a mađarski većinom iz priloga
- b) slovenski i hrvatskih glagolski prefiksi ne mogu se odvojiti od glagola za razliku od mađarskih

¹² Vokalna je harmonija jedno od temeljnih osobitosti mađarskog jezika. To znači da će određena riječ dobiti onaj alomorfnu oblik nastavka koji odgovara palatalno-velarnom rasporedu vokala u osnovi (osnove s prednjim samoglasnicima dobit će palatalnu, dok će osnove sa stražnjim samoglasnicima dobiti velarnu sufiksnu varijantu).

¹³ Navedeno se može primijeniti i na većinu ostalih slavenskih jezika.

c) slovenski i hrvatski glagoli mogu na sebi imati više od jednog prefiksa, dok mađarski glagol ne može vezati više od jednog uz iznimke koje će se navesti u nastavku

S obzirom na mogućnost izražavanja prostornog značenja glagolskim prefiksima u oba jezika, osim povijesnog aspekta bitno je dotaknuti se i srodnosti. Smatra se da su slovenski i hrvatski glagolski prefiksi najrodniji prijedlozima¹⁴ [mađ. *előjárószó*, slo. *predlog*], a mađarski glagolski prefiksi prilozima¹⁵ [mađ. *határozószó*, slo. *prislov*] i padežnim sufiksima.¹⁶ U mađarskom se jeziku pored priloga prefiksi često funkcijski naslanjaju na postpozicije koje izražavaju vrlo slične stvari kao prijedlozi u indoeuropskim jezicima. Većina glagolskih prefiksa i prijedloga te priloga od kojih su nastali i dalje postoje i upotrebljavaju se u navedenim jezicima. Također, iako je riječ o dvije donekle različite funkcije¹⁷ u jezičnom sustavu za isti oblik mnogi glagolski prefiksi nose isto osnovno značenje kao njihovi srodnici. Tako su u mađarskom jeziku najbolji primjeri za priloge u obliku prefiksa *fel-*, *le-*, *ide-*, *oda-*, *haza-*, a za postpozicije *mellé-*, *ála-*, *túl-* i slično:

Slika 2 Primjeri na mađarskom, hrvatskom i slovenskom jeziku za prefiks *haza-* i prilog *haza*

¹⁴ Prijedlozi su riječi koje izriču različite odnose između onog što znače imenice ili na što upućuju zamjenice. (Barić i sur., 2005: 275)

¹⁵ Prilozi su riječi koje se prilažu drugim, obično punoznačnim riječima da ih pobliže odrede. (Barić i sur., 2005: 273)

¹⁶ Mađarski jezik ne razlikuje prijedloge, nego padežne sufikse i postpozicije, koji obnašaju ulogu prijedloga.

¹⁷ Mađarske gramatike navedeno nazivaju „*kettős szófajúság*“, odnosno dvovrsnost, što znači da je riječ o istom obliku s dva različita značenja.

U primjerima na slici 2 uočavamo da je slovenski i hrvatski prijevod glagola *hazamegy* jednak kao i za rečenicu *Elmegyek haza*, a razlog tomu je što slovenski jezik, kao ni hrvatski, nema prefiks koji bi imao značenje *kući-*. Ista stvar se događa kod glagola *túllép* [hrv. *prekoračiti*; slo. *prekoračiti*], gdje je *túl-* glagolski prefiks, dok je u rečenici *Nem aludtam túl sokat* [hrv. *Nisam spavala previše.*; slo. *Nisem preveč spala.*] u obliku čestice ili partikule, a ta je vrsta riječi u mnogočemu srodna s prilozima. Pored toga, mađarske gramatike navode da se osim nekih postpozicija i priloga, u mađarskoj glagolskoj prefiksaciji lijepo i „prepozicijski afiksi“,¹⁸ glagolske čestice i padežni oblici ličnih zamjenica u 3. licu jednine (*rá-*, *neki-*, *hozzá-*, itd.), uz napomenu da pri nastanku glagolskih prefiksa od padežno dekliniranih ličnih zamjenica mora biti riječ o zamjenici u trećem licu jednine i isključivo smjernog značenja (odgovaraju na pitanje *Hova?: Kam? Kamo?*). Nadalje, hrvatske gramatike (Barić i sur., 2005: 379) navode da prefigurirani glagoli često imaju tvorbenu značenje koje odgovara temeljnom značenju prijedloga pa tako često uz sebe mogu zahtijevati i taj prijedlog:

a) **doći do** stola [slo. *priti do mize*, mađ. *eljut az asztalhoz*]

uliti u čašu [slo. *vliti v kozarec*, mađ. *beönt egy pohárba*]

naíci na prijatelja [slo. *naleteti na prijatelja*, mađ. *összetalálkozik egy baráttal*]

S druge strane, Toporišič (2001: 213) za srodnost slovenskih glagolskih prefiksa s prijedlozima daje primjer glagol *obglaviti* [hrv. *obezglaviti*; mađ. *lefejez*], koji sadrži u sebi prefiks *ob-*. Taj prefiks, kao što je bio slučaj i s mađarskim jezikom, ima svoj oblik i kao prijedlog, a to najbolje vidimo u rečenici:

b) slo. *Stojijo drug ob drugem.*

hrv. *Stoje jedan pored drugog.*

mađ. *Egymás mellett állnak.*

¹⁸ Csink (1853: 170) navodi da se „prepozicijski afiksi“ ne upotrebljavaju u osnovnom obliku, nego u obliku za treće lice jednine, a takvi su na primjer *bele*, *rá*, *hozzá*.

Druga tipološka razlika je mogućnost odvajanja prefiksa od glagola. Glagolski prefiksi¹⁹ prethode glagolima u sva tri jezika, odnosno glagolski prefiksi čine cjelinu s glagolom, infinitivom, glagolskom imenicom ili drugim imenskim riječima izvedenim od glagola (Andrić, 2002: 72). U mađarskom se jeziku prethodna definicija odnosi na neutralne rečenice, u kojima glagolski prefiks uvijek prethodi glagolu (Kiefer, I: 104, 756-759), odnosno čini cjelinu s njim. Glagoli s prefiksom većinom slijede subjekt u rečenici, a stoje ispred glagolskih dopuna:

mađ. *A lány bemegy az üzletbe*

slo. *Deklica vstopi v trgovino.*

hrv. *Djevojka ulazi u dućan.*

Nadalje, daljnjom analizom dolazimo do glavne razlike glagolskih prefiksa u slovenskom i mađarskom jeziku, koja je vezana uz mjesto prefiksa uz glagol. U mađarskom su jeziku glagolski prefiksi odvojivi od glagola u određenim sintaktičkim uvjetima, dok glagolski prefiksi u slovenskom i hrvatskom jeziku imaju čvrsto određen položaj u odnosu na korijen. Dakle, prefiks i glagol u slovenskom i hrvatskom jeziku daju nedjeljivu cjelinu, a u mađarskom između prefiksa i glagola može doći druga riječ. Andrić (2002: 76-77) navodi da se mjesto glagolskog prefiksa u rečenici mijenja:

a) kada je neka druga riječ naglašena u rečenici, a to nije glagol. Tada ona zauzima mjesto ispred glagola te se prefiks prebacuje iza glagola i odvojen je od njega:

mađarski jezik	<i>A lány ment be az üzletbe.</i>
slovenski jezik	<i>Deklica je vstopila v trgovino.</i>
hrvatski jezik	<i>Djevojka je ušla u dućan.</i>

U mađarskom primjeru naglasak je na subjektu rečenice *a lány* te se zbog toga glagolski prefiks odvaja od glagola i prelazi u položaj iza glagola. U slovenskom i hrvatskom jeziku glagolski se prefiks ne odvaja bez obzira na drugi fokus u rečenici.

¹⁹ U slovenskom jeziku se naziva *glagolska predpona*, u hrvatskom glagolski prefiks ili glagolski predmetak, a u mađarskom *igekötő*.

b) u upitnim rečenicama je upitna zamjenica uvijek naglašena pa zbog toga glagol stoji iza nje, a prefiks iza glagola. Red riječi je *upitna zamjenica + glagol + prefiks + subjekt + dopuna*. Prema tome se ni red riječi u odgovorima ne mijenja, odnosno ispred glagola naći će se naglašena riječ kao odgovor na upitnu zamjenicu. Navedene stvari nisu primjenjive na slovenski i hrvatski jezik, a to ćemo najbolje prikazati na sljedećim primjerima:

mađarski jezik	-Honnan <i>lép ki</i> a fiú? -A fiú a kertből <i>lép ki</i> .
slovenski jezik	-Od kod izstopi fant? -Fant izstopi z vrta.
hrvatski jezik	-Otkud izlazi mladić? -Mladić izlazi iz vrta.

c) pomoćni glagoli u mađarskom jeziku mogu razdvojiti glagolski prefiks od glagola time što se ubacuje između njih. Isto vrijedi i za modalne glagole, koji se mogu ubaciti između prefiksa i glagola u infinitivu:

mađarski jezik	Ez <i>ki</i> fog <i>menni</i> a divatból.	Ezek azok a könyvek, amelyeket <i>el</i> szeretném <i>olvasni</i> .
slovenski jezik	To bo šlo iz mode.	To so knjige, ki jih želim prebrati.
hrvatski jezik	Ovo će izaći iz mode.	Ovo su knjige koje želim pročitati.

d) ako je prefigurirani glagol u imperativu, onda se glagolski prefiks premješta iza osnove glagola (Zoltánné, 1998: 76):

mađarski jezik	Menj <i>ki</i> !
slovenski jezik	Odidi!
hrvatski jezik	Odlazi!

S obzirom na spomenute mogućnosti pomicanja glagolskog prefiksa iza glagola, A. Jászó (2007: 246) navodi da se prema mjestu glagolskih prefiksa u rečenici razlikuju i tri vrste redosljedaja:

1) u neutralnom redu riječi [mađ. *egyenes szórend*] glagolski je prefiks zalijepljen za glagol

2) u obrnutom redu riječi [mađ. *fordított szórend*] glagolski prefiks se nalazi iza glagola kao samostalna riječ

3) u isprekidanom redu riječi [mađ. *megszakításos szórend*] između glagola i prefiksa nalazi se uklopljena neka druga riječ.

Zadnja tipološka razlika je mogućnost dodavanja više od jednog prefiksa na glagol u slovenskom i hrvatskom jeziku. U prošlosti su takvi primjeri zabilježeni i u mađarskom jeziku, a često je bila riječ o prefiksu *el-* u kombinaciji s prefiksima *be-*, *ki-*, *fel-*, kao na primjer *elbement* [hrv. *udaljio se ušavši*]. Iako je navedeno dodavanje prefiksa na glagol nestalo iz mađarskog jezika na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće, u današnjem se mađarskom jeziku mogućnost dodavanja više od jednog prefiksa javlja jedino kroz prefikse suprotnog značenja i udvostručene prefikse. Oprečnim se prefiksima izražava neka dinamična ili kaotična radnja, ali za njih referentne gramatike (M. Korchmaros 2006:137) navode da ih se ne može smatrati prefiksima u pravom smislu riječi nego prilozima jer se nisu leksikalizirali s glagolima. Takvi se prefiksi ne pišu zajedno s glagolom te su odvojeni crtom, a to najbolje vidimo na primjerima:

a) *ki-be kapcsol valamit* [hrv. *uključivati i isključivati nešto*, slo. *vkjučiti in izključiti nekaj*]

b) *össze-vissza beszél* [hrv. *govoriti besmislice*, slo. *govoriti nesmisli*]

c) *ide-oda mozog* [hrv. *ovamo-onamo micati se*, slo. *sem-tja premikati se*]

Osim oprečnih prefiksa u mađarskom jeziku, imamo i udvostručene prefikse. Riječ je o ponavljanju istog prefiksa, kojima označavamo ponavljajuću svršenu radnju, odnosno frekventativnost. Za njih Sučević-Međeral (2012) navodi da ih se ne smatra leksičkim jedinicama. Glavna razlika između udvostručenih i oprečnih prefiksa je ta da se udvostručeni pišu skupa s glagolom (poput *át-átvág*, hrv. *višekratno presjeći*). Ponavljaju se samo oni prefiksi koji nemaju više od dva sloga, ali se ne ponavljaju oni koji označuju prekomjernost (kao na primjer *túl-*, *agyon-* i *tönkre-*). Zanimljivo je da se ova vrsta prefiksa ne može odvajati od glagola u slučajevima koji su gore spomenuti.

S druge strane, u slovenskom jeziku postoji mogućnost kombiniranja više od jednog glagolskog prefiksa, a neke primjere možemo vidjeti u sljedećoj tablici:

	izpod-	preob-	izpre-	poraz-	pripo-	prena-
slovenski primjeri	<i>izpodkopati</i>	<i>preobjesti se</i>	<i>izpregledati</i>	<i>porazdeliti</i>	<i>pripogibati</i>	<i>prenaložiti</i>
hrvatski prijevod	<i>potkopati</i>	<i>prenajesti se</i>	<i>ispregledati</i>	<i>porazdijeliti</i>	<i>prigibati</i>	<i>prenaložiti</i>
mađarski prijevod	<i>aláás</i>	<i>felfal</i>	<i>≈felülvizsgál</i>	<i>szétoszt</i>	<i>meghajlít</i>	<i>túlterhel</i>

Tablica 1 Višestruki prefiksi na glagolima u slovenskom jeziku

Pomoću pojedinih hrvatskih prijevodnih ekvivalenata u tablici 1 možemo zaključiti da je i u hrvatskom jeziku moguće kombiniranje više od jednog glagolskog prefiksa, kao što su primjeri *prenajesti se*, *ispregledati*, *porazdijeliti*, *prenaložiti* i slično.²⁰

2. O glagolima u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku

Kontrastivnom analizom glagolskih prefiksa i glagolske prefiksacije nije se moguće baviti bez da se analiziraju i glagoli. Prema dostupnim slovenskim, mađarskim i hrvatskim gramatikama može se zaključiti da je morfologija glagola bolje i detaljnije razjašnjena u odnosu na druge vrste riječi. Također, Đukanović tvrdi da je paradigmatika glagola kompliciranija zbog postojanja vidskih parova te obuhvaća cijelu vrstu složenih i nesloženih glagolskih oblika (Maldžijeva, 2009: 263), o čemu će biti riječi u središnjem dijelu rada.

S obzirom na to da su hrvatski i slovenski jezik južnoslavenski jezici, njihove gramatike slično definiraju i analiziraju glagole. Uz osnovne definicije spomenute u uvodu, koje navode hrvatske gramatike, u slovenskim gramatikama uočavamo da se uz radnju [slo. *vrniti se*, *iskati*; mađ. *visszatér*, *keres*; hrv. *vratiti se*, *tražiti*] i stanje [slo. *viseti*; mađ. *lóg*; hrv. *visiti*] spominju i tijek [slo. *razpasti*, *bleščati se*; mađ. *szétesik*, *csillog*; hrv. *raspasti*, *bliješati se*], egzistencija [slo. *biti*; mađ. *van*; hrv. *biti*], osjećanje [slo. *čutiti*; mađ. *érez*; hrv. *osjećati*], promjena [slo. *usihati*; mađ. *kiszárad*; hrv. *presahnjivati*] te volja i nužda [slo. *morati*; mađ. *kell*; hrv. *morati*]:

²⁰ Barić i suradnici (2005: 228) navode da su primjeri višestruke prefiksacije s *poiz-* distributivnog značenja (npr. *poizgovarati*, *poispregledavati*), dok su povratni prefigurirani glagoli dodatno prefigurirani prefiksom *na-* sativnog značenja (npr. *naprigovarati se*).

„Glagoli so besede, ki izražajo dejanje (vrniti se, iskati), stanje (viseti), potek (razpasti, bleščati se), obstojanje (biti), zaznavanje (čutiti), spreminjanje (usihanje) in še odnos do vsega tega (morati).“ (Toporišič, 2000: 345)

Bez obzira na to u koju skupinu jezika mađarski pripada, za mađarski jezik vrijedi ista osnovna definicija glagola pa tako mađarske gramatike također polaze od definicije da je glagol [mađ. *ige*] riječ koja izražava radnju, zbivanje ili stanje:

„Az ige cselekvést, történést vagy állapotot kifejező szó.“ (Keszler, 2000: 83)

Gramatička literatura triju jezika razlikuje osnovne gramatičke kategorije glagola, a to su vrijeme [slo. *čas*, mađ. *idő*], način [slo. *naklon*, mađ. *mód*], broj [slo. *število*, mađ. *szám*] i lice [slo. *oseba*, mađ. *személy*] te se u tablici 2 nalazi njihov prikaz:

	slovenski jezik	mađarski jezik	hrvatski jezik
vrijeme/čas/idő	1. predpreteklik: <i>sem bil delal</i> preteklik: <i>sem delal</i> 2. prihodnjik: <i>bom delal</i> 3. sedanjik: <i>delam</i>	1. múlt idő: <i>dolgoztam</i> 2. jövő idő: <i>dolgozni fogok</i> 3. jelen idő: <i>dolgozom</i>	1. prošlo vrijeme: aorist: <i>radih</i> perfekt: <i>radio sam</i> imperfekt: <i>radah</i> pluskvamperfekt: <i>bio sam radio</i> 2. buduće vrijeme: futur prvi: <i>radit ću</i> futur drugi: <i>budem radio</i> 3. sadašnje vrijeme: prezent: <i>radim</i>

broj/števílo/szám	<p>4. ednina: <i>jaz, ti, on, ona, ono</i></p> <p>5. dvojina: <i>midva, medve, vidva, vedve, onadva, onidve</i></p> <p>6. množina: <i>mi, me, vi, ve, oni, one, ona</i></p>	<p>4. egyes szám: <i>én, te, ő, Ön</i></p> <p>5. többes szám: <i>mi, ti, ők, Önök</i></p>	<p>4. jednina: <i>ja, ti, on, ona, ono</i></p> <p>5. množina: <i>mi, vi, oni, one</i></p>
lice/oseba/személy	<p>7. prva oseba: <i>jaz, midva, medve, mi, me</i></p> <p>8. druga oseba: <i>ti, vidva, vedve, vi, ve</i></p> <p>9. tretja oseba: <i>on, ona, ono, onadva, onidve, oni, one, ona</i></p>	<p>6. első személy: <i>én, mi</i></p> <p>7. második személy: <i>te, ti</i></p> <p>8. harmadik személy: <i>ő, ők, Ön, Önök</i></p>	<p>6. prvo lice: <i>ja, mi</i></p> <p>7. drugo lice: <i>ti, vi</i></p> <p>8. treće lice: <i>on, ona, ono, oni, one</i></p>
način/naklon/mód	<p>10. povednik: <i>Marko poje.</i></p> <p>11. velelnik: <i>Zapri vrata!</i></p> <p>12. pogojník: <i>Delala bi v baru.</i></p>	<p>9. kijelentő mód: <i>Marko énekel.</i></p> <p>10. felszólító mód: <i>Csukd be az ajtót!</i></p> <p>11. feltételes mód: <i>Olvasna egy könyvet.</i> [slo. <i>Brala bi knjigo.</i>; hrv. <i>Čitala bi knjigu.</i>] <i>Olvastam volna egy könyvet.</i> [hrv. <i>Ja bih bila čitala knjigu.</i>]</p>	<p>12. indikativ: <i>Marko pjeva.</i></p> <p>13. imperativ: <i>Zatvori vrata!</i></p> <p>14. Kondicional prošli i sadašnji: <i>Radila bih u baru. U baru bih bila radila.</i></p>

Tablica 2 Prikaz gramatičkih kategorija glagola u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku

Budući da su sva tri jezika morfološki bogata, glagolski sustavi i sama gramatika glagola vrlo su slični. Proučavajući gramatičke kategorije glagola, dolazimo do razlike u broju, odnosno slovenski jezik uz jedninu i množinu razlikuje i dvojину²¹ te se glagoli sukladno tomu i konjugiraju. Osim razlike u broju, može se uočiti i razlika u vremenima. Tijekom prijevoda primjera iz tablice 2, uočava se da se prošla vremena u slovenskom i hrvatskom jeziku prevode na mađarski jezik perfektom. Nadalje, mađarski jezik i hrvatski jezik poklapaju se u broju i vrsti glagolskih načina, za razliku od slovenskog jezika koji ne razlikuje kondicional prošli. Razlika u broju u jezicima o kojima je ovdje riječ ne postoji, stoga njihove gramatike navode da se glagoli mijenjaju prema prvom, drugom i trećem licu.

Glavna razlika između glagola u spomenutim jezicima je ta da mađarski glagoli razlikuje dvojnu konjugaciju prema određenosti objekta, odnosno određenu i neodređenu konjugaciju jer mađarski prijelazni glagoli mogu imati za dopunu određeni i neodređeni objekt, što će se vidjeti i u primjerima u analizi. Neodređena konjugacija glagola koristi se kada se glagolu u funkciji predikata ne priključuje objekt, kada se predikatu priključuje neodređeni objekt i kada je objekt predikata lična zamjenica za 1. ili 2. lice jednine. S druge strane, određena se konjugacija koristi kada se glagolu priključuje određeni objekt u 3. licu i kada je subjekt u 1. licu jednine, a objekt u 2. licu.²²

Između glagolskih sustava u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku pronalazimo više sličnosti nego razlika, a razlike proizlaze iz toga što mađarski može puno više semantičkih kategorija glagola izražavati sufiksacijom. Najbolji primjer je izražavanje mogućnosti sufiksima *-hat/-het*, dok se navedeno u hrvatskom i slovenskom jeziku izražava modalnim glagolima. Zbog aglutinativnog karaktera mađarskog jezika niz se drugih stvari može izraziti glagolskom derivacijom, a to su razna glagolska stanja od povratnosti, koju razlikujemo i u slavenskim jezicima, pa sve do kauzativnosti,²³ koju slavenske gramatike ne razlikuju.

Nadalje, glagole navedenih jezika možemo podijeliti na više načina:

²¹ Uzmimo za primjer *Nas dvije idemo kući*, koji u slovenskom jeziku glasi *Medve greva domov*. Ova rečenica sadrži dvojину, koja je iskazana kroz zamjenicu *medve* i kroz konjugaciju glagola *iti*, čiji je oblik u dvojini (1. lice) *greva*.

²² Na to se upućuje osobnim nastavcima *-lak/lek*, kao na primjeru *Szeretlek*: hrv. *Volim te*, slo. *Ljubim te*.

²³ To je glagolsko stanje, u kojem se u glagolsku strukturu umjesto subjekta uvodi takozvani uzročnik [eng. *causer*]. U mađarskom se jeziku to glagolsko stanje tvori sintetički, odnosno pomoću sufiksa *-at/-et*, *-tat/-tet*, *-ít*, *-aszt/-eszt*. U hrvatskom se i slovenskom jeziku kauzativ morfološki ne iskazuje.

Podjela glagola	slovenski jezik	mađarski jezik	hrvatski jezik
prema odnosu vršitelja radnje i same radnje:	<i>aktiv in pasiv (tvornik in trpnik)</i>	<i>aktív és passzív, kauzatív, faktitív, mediális ige²⁴</i>	<i>aktiv i pasiv</i>
prema predmetu radnje:	<i>prehodni, neprehodni in povratni glagoli</i>	<i>tranzitív, intranszítív és visszaható igék</i>	<i>prijelazni, neprijelazni, povratni glagoli</i>
načinu vršenja radnje:	<i>durativni, iterativ, inkohativ...</i>	<i>duratív, iteratív, inchoatív...</i>	<i>durativ, iterativ, inkoativ...</i>
prema osobnosti radnje:	<i>osebni in neosebni</i>	<i>személyes és személytelen</i>	<i>lični i nelični glagolski oblici</i>
prema vidu:	<i>dovršni, nedovršni in dvovidski glagoli</i>	<i>befejezett, folyamatos, kettős szemléletű igék</i>	<i>svršeni, nesvršeni, dvovidni glagoli</i>

Tablica 3 Podjela glagola u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku

Na podjeli glagola iz tablice 3 vidimo da se slovenski i mađarski, ali i hrvatski glagoli u mnogočemu poklapaju. Za daljnju analizu u središnjem dijelu rada, usporedit će se kombiniranje glagolskih prefiksa s glagolima prema usmjerenosti radnje, odnosno prema predmetu radnje, prema vidu i prema načinu vršenja radnje. Upotreba glagolskih prefiksa kod glagola prema osobnosti radnje i prema odnosu vršitelja radnje i same radnje neće se analizirati.

Valja naglasiti da je u trima jezicima svojstveno da se glagol u rečenici uvijek nalazi u obliku predikata te ne može imati funkciju subjekta ili objekta, kao na primjer imenice. Prema tome glagol organizira strukturu rečenice.

3. Podjela funkcija glagolskih prefiksa u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku

Iako funkcije glagolskih prefiksa u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku nisu u svim gramatikama jasno podijeljene, po uzoru na skup podataka o tim funkcijama koje smo skupili,

²⁴ Medijalni glagoli izražavaju stanje, zbivanje i promjenu stanja. Po značenju su između aktivnih i pasivnih glagola. Subjekt nije uz njih obavezan. Uvijek su neprijelazni, kao na primjer: *esteledik*: hrv. *smrkavati se*, *padati noć*, slo. *zvečeriti se*, *noći se*.

moguće ih je nekoliko odijeliti. S obzirom na to da se vrlo općenito spominje da su glagolski prefiksi povezani s određenim značenjima, napraviti će se kontrastivna analiza kako bi se utvrdilo koje sve funkcije i značenja mogu nositi prefiksi u spoju s glagolima.²⁵ Odabir glagolskih prefiksa odabrat će se prema učestalosti spominjanja u gramatičkoj literaturi, a oni manje korišteni ili zastarjeli neće se spominjati i neće utjecati na podjelu.

Za analizu funkcija glagolskih prefiksa koristila se dostupna slovenska, mađarska i hrvatska gramatička literatura. Za mađarski se jezik koristila se sljedeća literatura (Andrić, 2002: 73-75), (A. Jászó, 2007: 245), (Kiefer, 2015: 104), (Törkenczy, 2002: 141-143) i (Tóth, Patloka, 2009: 6). Nadalje, s glagolskim prefiksima u slovenskoj literaturi susreli smo se kod (Bajec, 1973: 206, 298-301), (Breznik, 1916: 196-203), (Greenberg, 2006: 92-97) i (Toporišič, 2000: 214-227). Osim mađarske i slovenske literature, za rad je poslužila i hrvatska literatura (Barić i sur., 2005: 379-386) te (Silić i Pranjković, 2005: 146-150).

Za mađarski jezik Sučević-Međerai (2012) spominje da se funkcije glagola mogu podijeliti na leksičke, gramatičke i pragmatičke te ćemo po uzoru na njegovu podjelu navedeno primijeniti i na slovenske i hrvatske prefikse i značenja koja smo pronašli. Nadalje, navodi da se leksička podjela prefiksa u mađarskom jeziku odnosi na prilošku funkciju, koju ćemo analizirati kroz prostorno značenje, te tvorbenu funkciju, odnosno mogućnost mijenjanja značenja glagola. Gramatička se podjela veže uz izražavanje vida pomoću glagolskih prefiksa i promjenu argumentne strukture glagola, a pragmatička se podjela odnosi na deiktičko-konkretizacijsku funkciju. Već prema samoj podjeli, koju je Sučević-Međerai naveo u svom radu, pretpostavljam da će se većinom dogoditi preklapanja u funkcijama između slovenskog, mađarskog i hrvatskog jezika. Osim toga, Keszler (2000: 266) navodi da među sintaktičke uloge glagolskih prefiksa pripada i mogućnost pretvaranja neprijelaznih glagola u prijelazne, što je kod Sučević-Međerai (2012) uklopljeno u mogućnosti mijenjanja argumentne strukture glagola.

Prije nego što krenemo na analizu leksičkih i gramatičkih funkcija glagolskih prefiksa, kratko ćemo se dotaknuti pragmatičke funkcije i na što se ona odnosi. Sučević-Međerai (2012: 51) navodi da glagolski prefiksi mogu imati deiktičko-konkretizacijsku funkciju kada ne mijenja leksičko

²⁵ U nemalom dijelu prefigiranih glagola takve mehanički nastale funkcije ne možemo detektirati jer spojem prefiksa i glagola nastaje leksikalizirano, netransparentno novo značenje prefigiranog glagola u odnosu na izvorno značenje glagolske osnove, a i samog prefiksa.

značenje glagola. Prema tome glagolski prefiks ne uspostavlja nove sintaktičke odnose, ali naglašava glagol i nosi informaciju o izvanjezičnim okolnostima. Za primjer je uzeo rečenice:

a) Olvastad a Haború és békét?

hrv. Jesi li čitao Rat i mir?

slo. Si bral Vojno in mir?

b) Elolvastad a Haború és békét?

hrv. Jesi li pročitao Rat i mir?

slo. Si prebral Vojno in mir?

Razlika između rečenica a) i b) je ta da je u rečenici b) čitanje bilo očekivano (recimo da je riječ o lektiri), dok govornika uistinu zanima je li se ta radnja dogodila.

3.1. Glagolski prefiksi s prostornim značenjem

Glavne domene kognitivne lingvistike su vrijeme i prostor, stoga ne čudi da se različitim oblicima prostornih odnosa najviše bavi kognitivna lingvistika.²⁶ Postavlja se pitanje zašto je baš veza između vremena i prostora kognitivnim lingvistima zanimljiva. Pretpostavlja se da je razlog tomu što su u raznim jezicima svijeta vremenski i prostorni odnosi podloga velikom broju metaforičkih izraza, ali i zato što je prostor polazište za strukturiranje raznih domena, među koje spada i vrijeme. Važno je napomenuti da se vrijeme i prostor ne mogu međusobno zamjenjivati, ali su usko povezani jer iste leksičke jedinice mogu označavati i prostor i vrijeme, kao na sljedećim primjerima:

	vremenski odnos	prostorni odnos
slovenski jezik	<i>Poklical te bom med deseto in enajsto uro.</i>	<i>Med vrtom in hišo je ozek potok.</i>
mađarski jezik	<i>Tíz és tizenegy óra között felhívlak.</i>	<i>A kert és a ház között keskeny patak van.</i>

²⁶ Kognitivna lingvistika je pristup jeziku koji jezik promatra kao dio ljudskoga kognitivnoga (spoznajnoga) sustava i proučava ga u sprezi ponajprije s percepcijom, mišljenjem i razumijevanjem, s kojima je u izravnoj i neprekidnoj interakciji. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019. Pristupljeno 22.2.2019. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32240>>

hrvatski jezik	Nazvat ću te između deset i jedanaest sati.	Između vrta i kuće je uski potok.
-----------------------	--	--

Tablica 4 Označavanje prostora i vremena istim leksičkim jedinicama

Kod ovakvih se leksema obično kao primarno značenje opisuje ono prostorno. Prostorna značenja možemo pronaći i kod strukturno jednostavnih jedinica, kao što su prefiksi, ali i kod kompliciranijih gramatičkih struktura s priložima mjesta. Piper (1997: 12) navodi da prostorna značenja nalazimo i kod morfema, ali i vremenska.

Mnogi jezikoslovci tvrde da su slavenski jezici skloni repetitivnom korištenju prefigiranog glagola s prostornim značenjem i prijedloga istovjetnog prefiksu. Sučević-Međerac (2012: 34) navodi da se s vremenom cjelina mjesnog priloga i glagola leksikalizira u novu jedinicu, odnosno u prefigirani glagol s prostornim značenjem. Iako u literaturi ne postoji detaljno tumačenje izražavanja prostora pomoću glagolskih prefiksa, analizirat će se koji prefigirani glagoli uz sebe traže istovjetan prijedložni izraz, izravni ili neizravni objekt ili pak oboje, što znači da ćemo se time dotaknuti i argumentske strukture glagola. Dostupna literatura ukazuje na to da u sva tri jezika prostorna uloga prefiksa jasno dolazi do izražaja kod glagola kretanja²⁷ [slo. *glagoli premikanja*; mađ. *mozgást kifejező igék*]. Prije same analize ističemo da takvi prefiksi većinom ne dovode do promjene osnovnoga značenja glagola.

Sintaktička je uloga glagolskih prefiksa, koja povijesno gledano prethodi ostalim funkcijama, pokazivanje smjera [mađ. *irányjelölés*] pa tako velik broj glagolskih prefiksa u jezicima kojima se ovdje bavimo ima primarno prostorno značenje. Podrijetlo prefiksa od priloga i prijedloga podrazumijeva da će izvorno prostorno značenje utjecati na prostorno značenje glagolskog prefiksa, ali i na druga značenja, kao što je glagolski vid.

U tablici 5 nalaze se mađarski glagolski prefiksi, koji imaju prostorno značenje te slovenski ekvivalenti s jednakim ili sličnim prostornim značenjem uz hrvatski prijevod. Nastavno na tablicu 5 u nastavku se iznose rezultati provedene poredbene analize glagolskih prefiksa. Pri tome je cilj izdvojiti prefikse koji su srodni prijedlozima ili priložima te one koji se pojavljuju i u obliku prijedloga ili priloga.

²⁷ Filmore (1997: 79) tvrdi da je nešto bilo u pokretu ako se u jednom trenutku nalazilo na jednoj lokaciji, a u sljedećem trenutku na drugoj lokaciji.

Važno je spomenuti da navedeni prefiksi uz označavanje prostornih odnosa mogu imati i druge uloge, kao što su mijenjanje značenja glagola, glagolskog vida, prijelaznosti. Unatoč tomu, u ovom ćemo se poglavlju koncentrirati na prostorne odnose i označavanje smjera glagolskim prefiksima na gore navedeni način.

	mađarski glagolski prefiks	slovenski glagolski prefiks	prijevod glagola	prostorno značenje prefiksa
a)	át- <i>átugrik</i>	pre- <i>preskakovati/preskočiti</i>	<i>preskakati/preskočiti</i>	preko čega
b)	be- <i>belép</i>	v-/u- <i>vstopati/vstopiti</i>	<i>ulaziti/ući</i>	u, unutra
c)	bele- ²⁸ <i>beleesik</i>	v-/u- <i>vpadati/vpasti</i>	<i>upadati/upasti</i>	u, unutra
d)	el- <i>elmegy</i>	od- <i>odhajati/oditi</i>	<i>odlaziti/otíci</i>	odvajanje
e)	fel-, föl- <i>felszáll</i>	<i>vzletati/vzleteti</i>	<i>uzlijetati/uzletjeti</i>	prema gore
f)	ide- <i>iderepül</i>	pri- <i>prileteti</i>	<i>doletjeti</i>	ovamo, ovdje
g)	ki- <i>kiugrik</i>	iz- <i>izskočiti</i>	<i>iskočiti</i>	izvan
h)	le- <i>lemászik</i>	s-/z- spušćati se	<i>spušćati se</i>	prema dolje
i)	oda- <i>odaugrik</i>	do- <i>doskočiti</i>	<i>doskočiti</i>	onamo, ondje, u blizini
j)	rá- <i>rászúr</i>	na- <i>nataknuti</i>	<i>nataknuti</i>	na što
k)	végig- <i>végigutazik</i>	pre- <i>prepotovati</i>	<i>propotovati</i>	do kraja, kroz sve

²⁸ Razlika između prefiksa *be-* i *bele-* objasniti će se u nastavku rada.

l)	vissza- visszalép	od- odstopati/odstopiti	odstupati/odstupiti	natrag, nazad
----	----------------------	----------------------------	---------------------	---------------

Tablica 5 Mađarski glagolski prefiksi s prostornim značenjem i slovenski ekvivalenti

Prije analize prostornih značenja ističemo neke specifičnosti navedene u tablici. Na primjerima u tablici 5 vidimo da se neki mađarski primjeri mogu prevesti i nesvršenim i svršenim prefigiranim oblicima na slovenski i hrvatski jezik, a za shvaćanje glagolskog vida mađarskih glagola često ovisi i kontekst u rečenici (o aspektnosti u mađarskom opširnije kod Žagar Szentesi 2019: 129-131). Na primjerima slovenskim *doskočiti*, *nataknuti*, *prepotovati* nesvršeni oblik glagola bio bi bez prefiksa, što znači da je svršeni prefigirani oblik ovisan o glagolskom prefiksu, odnosno da se svršenost i prostorno značenje izražavaju pomoću glagolskog prefiksa. Da je samo prostorno značenje prisutno, onda bi bila riječ o leksičkoj prefiksaciji, dok je oznakom svršenosti sada riječ o gramatičkoj. Time pokazujemo da se i prostorna značenja mogu transformirati u perfektivizatorska. Na primjer, ako uzmemo glagol *prepisati*, koji je također svršen i označava *prepisivanje s jedne površine na neku drugu*, vidimo da se u prvi plan stavlja prostorna komponenta, a glagolski vid odlazi u drugi plan.

U slovenskom se i mađarskom jeziku glagolski prefiksi *át-* i *pre-* pojavljuju i u obliku priloga,²⁹ točnije u mađarskom je jeziku to postpozicija ili poslijelag. Glagolski prefiksi *át-/pre-/pre-* označuju smjer, odnosno pravac radnje s jedne strane čega na drugu ili iz jednog mjesta u drugo [slo. *preskakovati/preskočiti*; mađ. *átugrik*, hrv. *preskakati/preskočiti*]. Također, izražavaju smjer radnje kroz što ili preko čega [slo. *prebresti*, mađ. *átgázol*, hrv. *pregaziti*]. Glagolska dopuna mađarskog prefigiranog glagola s *át-* većinom je u superesivu, ali na primjerima glagola *preskakovati/preskočiti*, *átugrik* i *preskakati/preskočiti* vidimo da mogu imati i dopunu u akuzativu:

²⁹ Primjer za prilog *pre* nalazi se u rečenici *Ima pre lepo novo hišo* (hrv. Ima prelijepu novu kuću.), a primjer za prilog *át* je *Balra át!* (hrv. Nalijevo!).

<i>preskakovati/preskočiti kaj</i>	<i>átugrik valamit</i>	<i>preskakati/preskočiti što</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Fant je preskakoval jarek./ Fant je preskočil jarek. 	<ul style="list-style-type: none"> • A fiú átugrotta az árkot. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dječak je preskakao jarek./ Dječak je preskočio jarek.

Slika 3 Mogućnost dopune u akuzativu

Također, Brala-Vukadinović i Rubinić (2011: 31) navode da, ako je glagol kretanja prefigiran prefiksom *pre-* s dopunom u akuzativu, u prvome redu izriče svršenu radnju, dok je s dopunom koja sadrži prijedlog *preko* fokus na prostoru. Iako ga je u većini slučajeva zamijenio njegov srodni prefiks *pre-*, glagolski prefiks *át-* moguće je prevesti i s *pro-*, unatoč tome što je manje frekventan. Glagolski prefiks *pro-* najčešće označava gibanje preko čega, kroz što, ali i usmjerenost radnje prema naprijed na drugu stranu [slo. *prodreti*, mađ. *áthatol*, hrv. *prodrijeti*].

Nadalje, prefiks kojim se označava radnja usmjerena prema unutrašnjosti čega u mađarskom jeziku je *be-*, a u slovenskom jeziku *v-* i njegov alomorf³⁰ *u-* (koji koristimo ispred samoglasnika i suglasnika *v*). Zanimljivo je da slovenski jezik posebno razlikuje i glagolski prefiks *u-* koji ima drugačije značenje od prefiksa *v-/u-*. Vezano uz prostorne odnose, navedeni glagolski prefiks označava udaljavanje (npr. slo. *ubežati*, mađ. *elmenekül*) i usmjerenost radnje s višeg mjesta ili položaja na niži (npr. slo. *ugrezati se*, mađ. *beesik*). Razlika između glagolskih prefiksa *be-* i *v-/u-* je u srodnosti s priložima ili prijedlozima, točnije mađarski glagolski prefiks *be-* nastao je od priloga *be*, dok je slovenski glagolski prefiks *v-/u-* nastao od prijedloga *v*. Također, glagolski prefiksi se još uvijek pojavljuju u prvotnom obliku, odnosno u obliku priloga i prijedloga. Ostala značenja ovih prefiksa su prodiranje u površinu čega (npr. slo. *vrezati*, mađ. *bevág*, hrv. *urezati*) te staviti što u što (npr. slo. *vliti*, mađ. *beönt*, hrv. *uliti*). Osim prefiksa *be-*, imamo i glagolski prefiks *bele-*, kojeg isto prevodimo slovenskim glagolskim prefiksom *v-/u-* i hrvatskim prefiksom *u-*. Prefiks *bele-* zahtijeva argument u određenom padežu i koristimo ga kada je značenje konkretnije, s obzirom na to da se prefiks *be-* s vremenom udaljio od izvornog prostornog značenja i razvio nova neprostorna značenja. Glavna razlika između prefiksa *be-* i *bele-* je ta što *bele-* označava radnju koja se usmjerava prema puno ograničenijem prostoru za razliku od *be-*. Pritom predmet

³⁰ Almorfi su različiti izrazi morfema, koji se javljaju u oblicima iste riječi ili u istokorijenskih riječi zbog promjene u fonemskom sastavu morfema. (Barić i sur., 2005: 76)

koji se kreće prema unutrašnjosti prototipno i dolazi u dodir s granicama (npr. stijenkom, zidom, i slično) dotičnog zatvorenog prostora. Navedeno vidimo na primjerima glagola *belép* i *belelep*, koji nose značenje *ući u što*, *stupiti u što* i *ugaziti u što*:

<p>belép valahova [slo. vstopiti kam, hrv. ući, stupiti gdje] <i>A gyerek belépett a szobájába.</i> slo. <i>Otrok je vstopil v svojo sobo.</i></p>

<p>belelep valamibe [slo. (v)stopiti na kaj, v kaj hrv. ući u što] <i>A gyerek belelépett a sárba.</i> slo. <i>Otrok je vstopil v blato.</i></p>

Glagolski prefiks *bele-* srodan je prilogu *bele*, što znači da se pojavljuje u oba oblika. Kao glagolski prefiks, *bele-* označava kretanje unutar mjesta, naglašava kretanje unutar poznatog mjesta pod određenim okolnostima. Osim toga, prefiks *bele-* se koristi kada ciljana domena u koju se usmjerava radnja dolazi u fizički kontakt s vršiteljem kretanja ili predmetom micanja. Na mađarskim primjerima je glavna razlika da se prefiks *be-* veže uz zatvorene prostore (kao što je ulazak u sobu), dok *bele-* mora imati dopunu koja pretpostavlja fizički dodir subjekta s tom domenom (kao što je ulazak u blato).

Suprotno od glagolskih prefiksa *be-*, *bele-*, *v-/u-*, radnju usmjerenu iz unutrašnjosti prema van³¹ označavamo slovenskim i hrvatskim glagolskim prefiksom *iz-*³² i mađarskim glagolskim prefiksom *ki-*. Glagolski prefiks *iz-* nastao je od prijedloga *iz*, a *ki-* je nastao od priloga *ki* te se oba u rečenici upotrebljavaju za izražavanje kretanja iz unutrašnjosti prema van.

Mađarski glagolski prefiks *el-* ima slično značenje kao slovenski prefiks *u-*, ali ga najčešće prevodimo slovenskim i hrvatskim glagolskim prefiksom *od-* i njegovim alterniranim oblikom *ot-*. Označava odvajanje, udaljavanje [slo. *odmakniti*, *odvreći*; mađ. *elhord*, *elvet*, hrv. *odnijeti*, *odbaciti*]. Osim što označava udaljavanje, može izražavati i približavanje, kao na primjeru *Elhozod nekem a könyvet?* [slo. *Boš mi prinesel knjigo?*, hrv. *Hoćeš li mi donijeti knjigu?*]³³, u čijem slučaju

³¹ Primjeri su slo. *izseliti*, mađ. *kitelepít* (hrv. *iseliti*).

³² Glagolski prefiks *iz-* u slovenskom jeziku također ima svoje alternate: *s-*, *z-*.

³³ U navedenom slučaju ne radi se o tome da glagolski prefiks ima značenje približavanja, nego samo glagol *hoz*. Prefiks *el-* dodaje sekundarno značenje da će se knjiga istodobno odnijeti od nekud te da će se time približiti govorniku. Ako glagol *hoz* promijenimo u *visz* [hrv. *nositi*, slo. *nositi*], rezultat je glagol *elvisz* [hrv. *odnijeti*, slo. *odnesti*], koji označava od govornika udaljavajuće kretanje.

takve glagole onda ne prevodimo glagolskim prefiksom *od-*, nego glagolskim prefiksom *pri-*. Prefiks *el-* nastao je od priloga *el*, a prefiks *od-* prijedloga *od*. U slučaju prefiksa *od-* može se reći da kad je riječ o prijelaznom prefigiranom glagolu, kao na primjer *odmakniti desko* [hrv. *odmaknuti dasku*, mađ. *eltávolít(ja a deszkát)*] dopuna je u akuzativu, dok je kod povratnih prefigiranih glagola s *od-*, kao na primjer *odmakniti se od stene* [hrv. *odmaknuti se od zida*, mađ. *eltolódik a faltól*], dopuna s istovjetnim prijedlogom (u mađarskom je to sufiks *-tól*).

Mađarski prefiksi *ide-* i *oda-* nastali su od istoimenih priloga, koji su im dali priložno značenje te im je u spoju s glagolom značenje konkretno. Prevodeći ta dva priloga na slovenski jezik dobiju se prilozima *sem* i *tja*,³⁴ iz čega zaključujemo da u slovenskom jeziku ne postoje glagolski prefiksi „sem-“ i „tja-“. Glagolski prefiks *ide-* većinom prevodimo slovenskim prefiksom *pri-*, koji je nastao od slovenskog prijedloga *pri-*. *Pri-* i *ide-* izražavaju približavanje određenom mjestu [slo. *pripeljati, priti*; mađ. *ideszállít, idejön*] i usmjerenost radnje prema određenoj točki [slo. *privezati*, mađ. *ideköt*]. S druge strane, mađarski glagolski prefiks *oda-*, prevodimo slovenskim glagolskim prefiksom *do-*, koji je srodan prijedlogu *do*. Tim prefiksima označavamo radnju koja je došla do određenog mjesta u prostoru [slo. *dospeti*, mađ. *odaér*] ili usmjerenost prema toj točki. Radnja se odvija u blizini ili „ondje“. Na primjerima dopuna prefigiranih glagola prefiksom *do-* možemo vidjeti da je pristup sličan kao kod prefiksa *od-*. Naime, u hrvatskom se jeziku uz glagole kretanja prefigirane prefiksom *do-* većinom koristi istovjetan prijedlog *do*, kao na primjer *doći do mosta* [slo. *priti do mostu*, mađ. *odaér a hídhoz*]. Isto tako, kad je riječ o nekim prijelaznim glagolima dopuna je u akuzativu, ali može imati istovjetan prijedlog u proširenoj dopuni, na primjer *dogurati stol do zida* [slo. *pomakniti mizo k steni*], osim ako ne označuje dodatnu radnju (npr. *dodati*). Dakle, tu se prijedložni izraz može koristiti samo ako je riječ o prostornom kretanju.

Nadalje, glagolskim prefiksima moguće je izraziti i smjer kretanja prema gore ili prema dolje. Mađarskim glagolskim prefiksom *fel-/föl-* i slovenskim glagolskim prefiksom *vz-*³⁵ te hrvatskim prefiksom *uz-/us-* izražavamo smjer kretanja odozdo prema gore (npr. slo. *vzpeti se*, mađ. *felmászik*, hrv. *uspeti se*). Bajec (1973: 301) navodi da glagolski prefiks *vz-* spada u tzv. *neprijedložne prefikse*, što znači da ga ne možemo pronaći i u obliku prijedloga. Glagolski prefiks *fel-/föl-* pojavljuje se samostalno kao prilog, a taj oblik vidimo u rečenici *Elindult fel a toronyba* (slo. *Stopil*

³⁴ hrv. *ovamo, onamo*

³⁵ Toporišič (2000: 222) navodi da se umjesto prefiksa *vz-* ispred glagola koji započinju na *s-*, *z-*, *ž-* koristi oblik *v-*.

je do stolpa). Kretanje odozgo prema dolje (npr. slo. *zdrsniti*, mađ. *lecsúszik*, hrv. *skliznuti*) označava se glagolskim prefiksima *le-*, *z-/s-*³⁶ i *s-*. Glagolski prefiks *z-/s-* svrstava se u prijedložne prefikse, dok je prefiks *le-* srodan prilogu *le*.

Prefiksi *rá-* i *na-* označuju izvršenje radnje uglavnom odozgo na nešto (npr. slo. *naskočiti*, mađ. *ráugrik*, hrv. *napasti*), kretanje ili usmjerenost na površinu predmeta (npr. slo. *naliti*, mađ. *ráönt*, hrv. *naliti*). Isto tako, može označavati stavljanje jednog predmeta na drugi (npr. slo. *nalepiti*, mađ. *ráragad*, hrv. *nalijepiti*). Glagolski prefiks *rá-* pojavljuje se i u obliku priloga *rá*, koji se može mijenjati po licima.³⁷ Prema već spomenutoj podjeli slovenskih glagolskih prefiksa, prefiks *na-* svrstavamo u prijedložne prefikse.

Moguće je više mađarskih glagolskih prefiksa prevesti istim slovenskim i hrvatskim glagolskim prefiksima, što ne znači nužno da imaju jednako značenje. S obzirom na to da mađarski prilog *végig*, od kojeg je nastao glagolski prefiks *végig-*, nosi značenje *do kraja, skroz, posve*, glagolski prefiks označava radnju koja se izvršava u punoj duljini, s jednog kraja na drugi (npr. slo. *preiti*; *preteči*, mađ. *végigmegy*; *végigfut*, hrv. *prijeći*, *pretrčati*) ili metarforizirano 'u punom segmentu', 'skroz' (npr. *végignézte a filmet*, *végigaludta az éjszakát*, itd.). Taj glagolski prefiks često prevodimo slovenskim i hrvatskim prefiksom *pre-*, kojim se prevodi i mađarski glagolski prefiks *át-*, ali u ovom slučaju označava usmjerenost radnje na punoj površini čega u više smjerova do kraja, što se može prijenosom značenja tumačiti i u vremenskom smislu (npr. *végigaludta az éjszakát: prespavati noć*). Osim toga, mađarski glagolski prefiks *vissza-* prevodimo prefiksom *od-*, kojim se najčešće prevode glagoli prefigurirani prefiksom *el-*. Glagolski prefiks *od-* u ovom slučaju označava suprotan smjer radnje, smjer radnje na prethodno mjesto, položaj ili stanje [slo. *odhiteti nazaj*; *odpeljati nazaj*, mađ. *visszasiet*; *visszavezet*, hrv. *odjuriti*, *odvesti natrag*]. S obzirom na to da je prefiks *vissza-* nastao od priloga, uz ovakve glagole se u slovenskom jeziku mora koristiti i prilog *nazaj*, koji ima isto značenje kao prilog *vissza*. U primjerima *odhiteti*, *odpeljati*, *odjuriti*, *odvesti*, ne postoji semantički element 'nazad', koji je upravo u mađarskom prefiksu *vissza-* naglašen.

³⁶ Varijante slovenskog glagolskog prefiksa *z-* se upotrebljavaju na način da se varijanta *s-* koristi ispred glagola koji počinju na *p-*, *t-* i *k-*, a varijanta *se-* koristi se ispred *s-*, *z-* i *ž-*.

³⁷ Njegovi oblici po licima su *rám*, *rád*, *rá*, *ránk*, *rátok*, i *rájuk*.

Važno je spomenuti da glagolski prefiksi iz tablice 5 nisu jedini prefiksi u navedenim jezicima, koji imaju prostorno značenje. U mađarskom se jeziku za tu ulogu koriste i glagolski prefiksi *félre-*, *haza-*, *mellé-*, *szembe-* te mnogi drugi.³⁸ Zanimljivo je da navedeni prefiksi nemaju svoje bliskoznačne glagolske prefikse u promatranim južnoslavenskim jezicima pa ih prevodimo pomoću priloga. Na primjer, glagol *hazamegy* prevodimo s *iti domov* [hrv. *ići kući*] te je u tom slučaju prefiks *haza-* istoznačan slovenskom prilogu *domov*. Na isti način prevodimo i prilog *haza*, od kojeg je nastao navedeni glagolski prefiks. S druge strane, glagolski prefiksi *túl-*, *hozzá-* imaju svoje bliskoznačne glagolske prefikse u slovenskom jeziku pa tako *túl-* najčešće prevodimo već viđenim prefiksom *pre-*, a *hozzá-* prefiksima *do/pri*.³⁹

Nadalje, u slovenskoj i hrvatskoj gramatičkoj literaturi pojavljuju se i drugi glagolski prefiksi koji označuju prostorne odnose. Prvi takav glagolski prefiks je *ob-/o-*, koji označava usmjerenost radnje oko čega [slo. *obleteti*, mađ. *körülrepül*, hrv. *obletjeti*]. Iako u mađarskom jeziku prevladavaju prefiksi srodni priložima, *körül-* je prefiks srodan postpoziciji *körül*.⁴⁰ Isto tako, glagolski prefiks *ob-* pripada prijedložnim prefiksima. Vršenje radnje na donjoj strani čega i usmjerenost radnje pod što označava se glagolskim prefiksima *pod-* i *alá-* [slo. *podčrtati*; *podložiti*, mađ. *aláhúz*; *alátámaszt*, hrv. *podcrtati*, *podložiti*]. Slovenski i hrvatski prefiks nastao je od prijedloga, dok je mađarski od postpozicije. Na kraju se prefiksom *raz-* potvrđuje da i južnoslavenski jezici imaju dobro razvijeno izražavanje prostornih odnosa i smjerova pomoću glagolskih prefiksa poput mađarskog jezika. Navedeni se prefiks prevodi mađarskim glagolskim prefiksom *szét-*. Pomoću glagolskih prefiksa *raz-* i *szét-* označava se razdvajanje (slo. *razstaviti*, mađ. *szétszed*, hrv. *rastaviti*) te usmjerenje na više smjerova (slo. *raznesti*, mađ. *szétrobban*, hrv. *rasprsnuti*).

³⁸ Prefiks *félre-* prevodimo *na stran* [hrv. *na/u stranu*], *mellé-* prilogom *poleg* (hrv. *pokraj*), a *szembe-* prilogom *nasproti* (hrv. *nasuprot*).

³⁹ *Túl-* nosi značenje *preko, s druge strane* [slo. *prečkati*, mađ. *túlmegy*], a *hozzá-* radnju koja se dešava u blizini [slo. *pristopiti*, mađ. *hozzálép*].

⁴⁰ *Körül* je viševrsni oblik, ali je prototipno postpozicija, što vidimo na primjeru: *Az asztal körül vannak a szekek*; hrv. *Stolice su oko stola.*; slo. *Okoli mize so stoli*.

3.2. Utjecaj glagolskih prefiksa na tranzitivnost glagola

3.2.1. Prijelaznost i neprijelaznost glagola: teorijski aspekti

S obzirom na to da smo glagole već definirali kao promjenjivu vrstu riječi kojom se izražavaju radnja, stanje i zbivanje, vrijeme je da se prouči kako glagolski prefiksi mogu utjecati na jednu od glagolskih kategorija, prijelaznost.

Barić i suradnici navode da je prijelaznost (predmetnost, objektnost) obilježje glagola da mu radnja prelazi ili ne prelazi na objekt (stvara ga, vrši se na njemu ili ga obuhvaća) (Barić i sur., 2005: 230). Prijelaznost ili tranzitivnost [slo. *prehodnost*, mađ. *tranzitivitás*] i neprijelaznost ili intranzitivnost [slo. *neprehodnost*, mađ. *intransitivitás*] imaju svrhu uspostavljanja gramatičkog odnosa između predikata i objekta.

S obzirom na prijelaznost, glagoli se dijele na prijelazne/tranzitivne glagole [slo. *prehodni glagoli*, mađ. *tranzitív igék*] i na neprijelazne/intranzitivne glagole [slo. *neprehodni glagoli*, mađ. *intransitív igék*]. Prijelazni glagoli su glagoli koji otvaraju mjesto objektu⁴¹ u akuzativu, dok neprijelazni glagoli otvaraju mjesto vršitelju radnje, subjektu, ali mogu imati dopune⁴² u jednom od kosih padeža (u genitivu, dativu, lokativu ili instrumentalu) te to ne mora biti dopuna na kojoj se vrši radnja, nego dopuna u vezi s kojom se ta radnja vrši. Slično se tumačenje nalazi i u slovenskim gramatikama (Bajec, 1973: 208), a i u mađarskima, u kojima se navodi da prijelaznost glagola ovisi o tome je li njegovo djelovanje usmjereno na nekoga, na nešto ili nije (A. Jászó, 2007: 218). Specifičnost je mađarskog jezika da je objekt za koji prijelazni glagoli otvaraju mjesto morfološki uvijek i obavezno označen (dok npr. u hrvatskom jeziku akuzativ jednine muškoga roda kod neživih pojmova jednak nominativu). Budući da u mađarskom jeziku postoji određeni i neodređeni član, razlikuje se određeni i neodređeni objekt, a to uz sebe veže i određenu i neodređenu

⁴¹ Barić i suradnici navode da je »objekt imenska riječ, bez prijedloga ili s njim, u nekom od kosih padeža: genitivu, dativu, akuzativu, lokativu i instrumentalu, kojoj mjesto u rečenici otvara glagol ili kakva druga, obično predikatna riječ sa svojstvima glagola« (Barić i sur., 2005: 431).

⁴² S druge strane naziv »dopuna« (Silić i Pranjković, 2005: 299) ima nešto šire značenje. Pod njim se može podrazumijevati i predmet koji ne mora biti član rečeničnog ustrojstva. Dopunom se smatra i zavisna sastavnica (tagmem) dopunskih spojeva riječi koji su rezultat upravljanja. Osim toga, dopunom se mogu smatrati i neki elementi rečeničnoga ustrojstva koji ne označuju predmet uključen u radnju, nego označuju okolnosti u kojima se događa radnja predikata.

konjugaciju glagola.⁴³ Tako se prijelazni glagoli, koji se proširuju objektom u akuzativu, u mađarskim gramatikama nazivaju i *tárgyas ige* [hrv. *objektni glagol*], a neprijelazni *tárgyatlan ige* [hrv. *neobjektni glagoli*⁴⁴], koji se ne proširuju objektom u akuzativu.

Prema tome, u jezicima kojima se bavimo u ovom radu prijelaznost se očituje kao rekcija⁴⁵ glagola koja je dio glagolske valentnosti. Valentnost je ukupnost odnosa između neke riječi s njezinim gramatičkim i semantičkim obilježjima (sintaktički potencijal) te njezine sintaktičke okoline (Barić i sur., 2005: 99). Predikatnoj kategoriji prijelaznosti/tranzitivnosti svrha je uspostavljanje gramatičkoga odnosa između rečeničnih članova, odnosno između predikata i objekta (dopune) (Silić i Pranjković, 2005: 288). Tranzitivnost ne uključuje samo akuzativnu (objektnu) dopunu, nego ta dopuna može biti i u drugom padežu (npr. hrv. *pisati olovkom*, slo. *pisati s svinčnikom*, mađ. *ceruzával ír*) ili prijedložni padežni izraz (npr. *misliti na koga*, slo. *misliiti na koga*, mađ. *gondol valakire*).⁴⁶ Dakle, zanimat će nas uvjetuju li glagolski prefiksi glagolima određene argumente.⁴⁷ Većina je neprijelaznih glagola u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jednovalentnih, dok su prijelazni dvovalentni, a ponekad i trovalentni.⁴⁸ Analizom u nastavku želi se odgovoriti na pitanje postoje li podudarni prefiksi u navedenim jezicima koji na isti način mogu promijeniti neprijelazne glagole u prijelazne.

3.2.2. Glagolski prefiksi i tranzitivnost: analiza

Osim sufiksacijom, prijelaznost se može odviti pomoću glagolskih prefiksa. To znači da se prijelazni glagoli mogu tvoriti dodavanjem glagolskog prefiksa na neprijelazni glagol. Također, glagolski prefiksi mogu promijeniti sintaktički kontekst glagola pa tako osim što može promijeniti

⁴³ Primjer neodređene konjugacije i neodređenog objekta nalazi se u sintagmi *levelet ír* [hrv. *pisati pismo*, slo. *pisati pismo*], a primjer određene konjugacije je *írja a levelet*, u kojem objekt sadrži određeni član *a* i samim time postaje određeni objekt te zahtijeva određenu konjugaciju predikata.

⁴⁴ Hrvatske gramatike ih nazivaju apsolutnim glagolima.

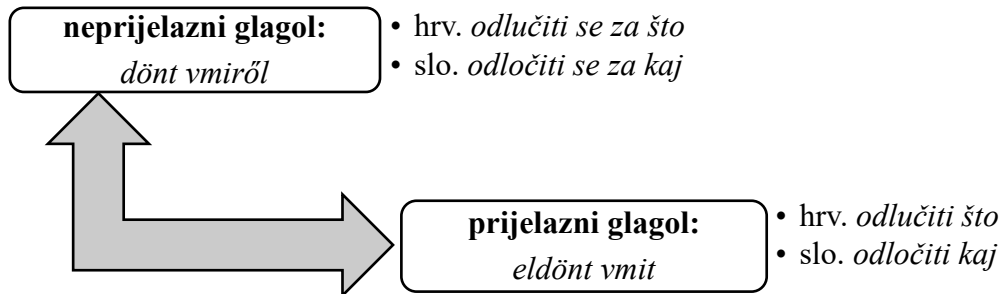
⁴⁵ *Rekcija je odnos ovisnosti jedne riječi o drugoj*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 22. 6. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52341>>

⁴⁶ Keszler (2000: 414) navodi i primjere poput *vár valakit* [hrv. *čekati koga, na koga*, slo. *čakati koga, na koga*] - *vár valakit/valamit* [hrv. *čekati koga/što*, slo. *čakati koga/kaj*].

⁴⁷ Argumenti su imenske riječi koje dopunjavaju značenje glagola. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 15. 1. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63724>>

⁴⁸ Primjer trovalentnog glagola je *dati tko što komu*: slo. *dati kdo kaj komu*; mađ. *ad valaki valamit valakinek*.

značenje glagola, može i ostaviti sintaktičke posljedice na glagolu, odnosno promijeniti argumentsku strukturu (Keszler, 2000: 266):

Slika 4 Promjena argumentске strukture na mađarskim glagolima

Gramatike navode da su složeni prefigurirani glagoli koji se načine od neprijelaznih glagola glagolskim prefiksom obično prijelazni. Iako se mađarska, slovenska i hrvatska gramatička literatura tek površno dotiču teme utjecaja glagolskih prefiksa na prijelaznost glagola, analizom mađarske literature pronašli smo sljedeće glagolske prefikse, koji se mogu javiti i za mogućnost tranzitivizacije glagola u mađarskom jeziku:

a) út-:

Primjer glagola: *él valahol* [hrv. živjeti *gdje*, slo. živeti *kje*] → *átél valamit* [hrv. proživljavati/proživjeti *što*, slo. preživeti *kaj*]

A nagyapám átélte a háborút. [hrv. Moj djed je proživio *rat.*, slo. Moj ded je preživel *vojno.*]

b) be-:

Primjer glagola: *utazik valahova* [hrv. putovati *gdje*, slo. potovati *kam*] → *beutazik valamit* [hrv. proputovati *što*, slo. prepotovati *kaj*]

A légikisasszony beutazta már fél világot. [hrv. Stjuardesa je već proputovala *polu svijeta.*, slo. Stevardesa je že prepotovala *pol sveta.*]

c) el-:

Primjer glagola: *áll valahol* [hrv. stajati *gdje*, slo. stati *kje*] → *eláll az újtát valakinek* [hrv. prepriječiti *put nekome*, slo. zagraditi *pot*]

Az embertömeg állta el az útját a tolvajnak. [hrv. Gomila je prepriječila *put* lopovu. slo. Množica je zgradila *pot* tatu.]

d) ki-:

Primjer glagola: áll *valahol* [hrv. stajati *gdje*, slo. stati *kje*] → kiáll *valamit* [hrv. izdržati *što*, zdržati *kaj*]

Nem álltam ki a *próbát*. [hrv. Nisam izdržala *probu.*, slo. Nisem zdržala poskus.]

e) le-:

Primjer glagola: jár *valahova* [hrv. íći *kamo*, slo. iti *kam*] → lejár *valamit* [hrv. istrošiti *što*, slo. porabiti *kaj*]

Sétált, hogy lejárja az ebédet. [hrv. Šetao je da potroši *ručak.*, slo. Sprehajal se, da potroši *kosilo.*]

f) meg-:

Primjer glagola: fekszik *valahol* [hrv. ležati *gdje*, slo.] → megfekszik *valamit* [hrv. naleći *na što*, teško sjesti *na što*, slo. naleči *na kaj*, težko sestiti *na kaj*]

A sült paprika megfekszi a *gyomrát*. [hrv. Pečena paprika joj teško sjeda *na želudac.*, slo. Pražena paprika ji težko sedi na želodec.]

g) végig-:

Primjer glagola: valaki fut *valahova* [hrv. trčati, slo. teći] → végigfut *valamit* [hrv. pretrčati *što*, slo. preteći *kaj*]

A gyerek végigfutotta az utat. [hrv. Dijete je pretrčalo *put.*, slo. Otrok je pretekel *pot.*]

h) túl-:

Primjer glagola: valaki él *valahol* [hrv. živjeti *gdje*, slo. živeti *kje*] → túlél *valamit* [hrv. preživljavati/preživjeti *što*, slo. preživeti *što*]

Az utasok túléltek a balesetet. [hrv. Putnici su preživjeli *nesreću.*, slo. Potniki so preživeli *nesrečo.*]

Iako većina gore navedenih glagolskih prefiksa ima i prostorno značenje⁴⁹, na primjerima a) – h) vidimo da se pomoću njih – makar u ograničenom broju izraza i samo uz izvjesne dopune, u mađarskom jeziku može provesti tranzitivizacija. Prva stvar koja je uočena je da se mađarski prijelazni glagoli [mađ. *tranzitív igék*] nastali prefiksima *át-*, *be-*, *végig-* i *túl-* najčešće prevode slovenskim i hrvatskim glagolima koji su prefigurirani s *pre-* i *pro-*. Svakako će se u nastavku provjeriti ima li slovenski glagolski prefiks *pre-* jednaku ulogu, tj. upotrebljava li se navedeni glagolski prefiks za promjenu neprijelaznih glagola [mađ. *intranszítív igék*] u prijelazne. Ovi primjeri pokazuju još jednu, ranije već spomenutu karakteristiku mađarske glagolske oblikotvorbe, a to je da se u mađarskom jeziku kod prijelaznih glagola razlikuje određena i neodređena konjugacija glagola ovisno o tome je li njihov objekt na koji radnja prelazi, određen ili neodređen, odnosno stoji li uz objekt određeni ili neodređeni član (ili neki drugi formalni signal za određenost ili neodređenost). Kada bi u rečenici iz primjera a) maknuli određeni član s objekta *a háborút* (*vojno, rat*), predikat bi konjugirali prema neodređenoj konjugaciji te bi rečenica glasila *Átélt már haborút a nagyapám* [hrv. Moj djed je preživio *rat.*, slo. Moj ded je preživél *vojno*]. Navedena određenost i neodređenost ne vidi se na predikatu u slovenskom i hrvatskom jeziku. Svim neprijelaznim glagolima u primjerima a) – h) promijenjena je i dopuna. To dokazuje definiciju da se neprijelaznim glagolima koji prolaze kroz proces tranzitivizacije mijenja i dopuna, odnosno radnja sada već prijelaznog glagola prelazi na objekt, ali i mogućnost mijenjanja argumentске strukture glagola nakon dodavanja glagolskih prefiksa.

Također, ako neke od navedenih glagolskih prefiksa stavimo na već prijelazni glagol, on može promijeniti i sintaktičku okolinu te proširiti glagol priložnom dopunom. Neki od primjera za to su glagolski prefiksi *be-* i *meg-*:

1) *valaki ajándékoz valamit valakinek* [hrv. darovati *komu što*, slo. podariti *komu kaj*] → *valaki megajándékoz valakit valamivel* [hrv. darovati *koga čime*, slo. obdarovati *koga s čim*]

2) *dörzsöl valamit* [hrv. trljati *što*, slo. tretí *kaj*] → *bedörzsöl valamit valamivel* [hrv. utrljati *što u što*, slo. vtreti *kaj v kaj*]

Svi prijelazni glagoli u slovenskom i mađarskom jeziku, kao i hrvatski prijevodni ekvivalenti, u primjerima a) – h) mogu se proširiti i nekom priložnom dopunom, s tim da je u tom slučaju radnja

⁴⁹ Prostornim značenjem ističu se glagoli *beutazik* i *végigfut*.

i dalje prebačena na objekt. S obzirom na tu činjenicu, ako glagol iz primjera b) nadopunimo nekom priložnom oznakom sredstva, radnja je i dalje usmjerena prema objektu u akuzativu, ali je glagol proširen priložnom dopunom:

Nadalje, osim što mijenjaju prijelaznost glagola, glagolski prefiksi uz prijelaznost mogu promijeniti i značenje glagola čija se valentnost time povećava jer glagolski prefiksi u tim slučajevima utječu na argumente. Glagolski prefiks *át-* može promijeniti i značenje glagola, a to najbolje možemo uočiti kod glagola *átfut(ja az újságot)* [hrv. *letimično prelistati novine*, slo. *bežno prelistati časopis*], s napomenom da neprefigirani glagol *fut* u slovenskom jeziku inače ima značenje *teći* [hrv. *trčati*]. Također, i glagolski prefiks *le-* može promijeniti značenje glagola. Na primjer, *lejárja a lábát* ima značenje *poderati noge*, a *lejárt szavatosságú* znači *istekao je rok upotrebe* [slo. *Potekel je rok uporabe*]. Osim toga, na primjeru d) vidimo da je glagol *áll* [hrv. *stajati gdje*, slo. *stati kje*] dobio novo značenje prefiksom *ki-*, *kiáll* [hrv. *izdržati što*, slo. *zdržati kaj*], ali to ne znači nužno da taj prefiks i ostali prefiksi uvijek mijenjaju svim glagolima prvotno značenje. Glagolu *nő* [hrv. *rasti*, slo. *rasti*] mijenja se sintaktičko okruženje pa tako radnja prefigiranog glagola *kinő valamit* [hrv. *prerasti što*, slo. *prerasti kaj*] prelazi na objekt.⁵⁰

S druge strane, slovenske gramatike navode sljedeće glagolske prefikse koji također od neprijelaznih glagola [slo. *neprehodni glagoli*] mogu načiniti prijelazne [slo. *prehodni glagoli*]:

i) do-:

⁵⁰ Za primjer se uzima *kinővi a ruhát* što u slovenskom znači *prerasti obleko* (hrv. *prerasti odjeću*).

Primjer glagola: hiteti *kam* [mađ. siet *valahova*, hrv. žuriti se *kamo*] → dohiteti *koga* [mađ. utolér *valakit*, hrv. sustíci *koga*]

Na mostu je dohitela *mlajšega brata*. [mađ. Utolérte *az öccsét* a hídon., hrv. Sustigla je *mlađeg brata* na mostu.]

j) na-:

Primjer glagola: pasti *kje* [mađ. esik *valahova*, hrv. pasti *gdje*] → napasti *koga* [mađ. megtámad *valakit*, hrv. napasti *koga*]

Iz zasjede so napali *sovražnike*. [mađ. Megtámadták *az ellenségeket* a leshelyből., hrv. Iz zasjede su napali *neprijatelje*.]

k) ob-:

Primjer glagola: leteti *kam/ nad čim* [mađ. repül *valahova*, hrv. letjeti *kamo*] → obleteti *kaj* [mađ. körülrepül *valamit*, hrv. obletjeti *što*]

Čebele obletijo veliko cvetov.⁵¹ [mađ. A méhek *sok virágot* repülnek körül., hrv. Pčele oblete mnogo *cvijeća*.]

l) po-:

Primjer glagola: hoditi *kam* [mađ. jár *valahova*, hrv. hodati, íci *kamo*] → pohoditi *kaj/koga* [mađ. eltapos *valamit/valakit*, hrv. zgaziti *koga/što*]

Z nogami je pohodila *rože*. [mađ. Lábával eltaposta *a rózsákat*., hrv. Nogama je zgazila *ruže*.]

m) pre-:

Primjer glagola: spati [mađ. alszik, hrv. spavati] → prespati *kaj* [mađ. elalszik *valamit*, hrv. prespavati *što*]

Otrok je prespal *noč*. [mađ. A gyerek elaludta *az éjszakát*., hrv. Dijete je prespavalo *noć*.]

n) raz-:

⁵¹ Primjer preuzet iz (Peti-Stantić, 2014: 254).

Primjer glagola: *sesti kje* [mađ. *ül valahol*, hrv. *sjesti gdje*] → *razsesti koga* [mađ. *szétültet valakit*, hrv. *razmjestiti koga*]

Učiteljica je razsedla *učence*. [mađ. *A tanárnő szétültette a diákokat.*, hrv. *Učiteljica je razmjestila učenike.*]

o) za-:

Primjer glagola: *sesti kje* [mađ. *ül valahol*, hrv. *sjesti gdje*] → *zasesti kaj* [mađ. *elfoglal valamit*, hrv. *zasjesti, zauzeti što*]

Gospa je zasedla *mesto* v vlaku. [mađ. *A hölgy elfoglalta a helyet a vonaton.*, hrv. *Gospođa je zauzela mjesto u vlaku.*]

Primjeri i) – o) pokazuju da i u slovenskom jeziku glagolski prefiksi mogu usmjeriti radnju na objekt i tranzitivizirati glagole. Također, navedeni primjeri u slovenskom i hrvatskom jeziku⁵² pokazuju da kada se na određene glagole kretanja dodaju neki glagolski prefiksi, takvi glagoli mogu postati prijelazni i uz sebe tražiti dopunu u akuzativu. To najbolje vidimo na glagolu *preskočiti što* (*npr. potok*), čiji neprefigirani oblik *skočiti*⁵³ uz sebe ne traži objektnu dopunu, nego priložnu. Svakako je moguće kao i u mađarskom jeziku proširiti sintaktičku okolinu slovenskih prijelaznih glagola nekom priložnom dopunom pa bi tako prijelazne glagole kretanja mogli dopuniti priložnom oznakom:

dohiteti *koga*
mađ. *utolér valakit*
hrv. *sustići koga*

dohiteti *koga s čim* [mađ. *utolér valakit valamivel*, hrv. *sustići koga čime*]:
Z avtom je dohitel vlak. [mađ. *Az autójával utolérte az vonatot.*, hrv. *Autom je sustigao vlak.*]

dohiteti *koga kje* [mađ. *utolér valakit valahol*, hrv. *sustići koga gdje*]:

Dohitel ga je *na ovinku*. [mađ. *Utolérte az útkanyarban.*, hrv. *Sustigao ga je na zavoju.*]

⁵² Ovdje se podrazumijevaju prijevodni ekvivalenti slovenskih primjera.

⁵³ slo. *skočiti kam*; mađ. *ugrik valahova*

Isto kao i u mađarskom jeziku, tranzitivizacijom se slovenskim i hrvatskim glagolima povećava valencijska sposobnost pa tako svi primjeri i) – o) (ne samo glagoli kretanja) mogu, osim akuzativne dopune, imati i priložnu dopunu. Također, neki slovenski jezikoslovci⁵⁴ tvrde da tranzitivizacija [slo. *poprehtenje*] u slovenskom jeziku ima podrijetlo u glagolima kretanja [slo. *glagoli premikanja*, mađ. *mozgást kifejező igék*] i prepozicijskom akuzativu koji se mogao proširivati mjesnim priložima. Ti jezikoslovci navode da neprijelazni glagoli kretanja *iti*, *hiteti*, *hoditi*, *skočiti*, kada dođu u kontakt s glagolskim prefiksima, postaju prijelazni, npr. *dohiteti*, *obhoditi*, *najti* i slično. Osim toga, neprijelazni glagol stanja *živeti* u spoju s glagolskim prefiksom postaje prijelazan glagol.⁵⁵ Nadalje, slovenski i hrvatski glagolski prefiksi, kao i mađarski, mogu promijeniti i osnovno značenje glagola, a to najbolje vidimo na primjerima i), l) i n).

Prema slovenskoj i mađarskoj gramatičkoj literaturi i prema provedenoj analizi, u tablici 3. nalazi se popis onih glagolskih prefiksa koji mogu neprijelazne glagole pretvoriti u prijelazne glagole:

mađarski jezik	<i>át-</i>	<i>be-</i>	<i>el-</i>	<i>ki-</i>	<i>körül-</i>	<i>le-</i>	<i>meg-</i>	<i>végig-</i>	<i>túl-</i>
slovenski jezik	<i>do-</i>	<i>na-</i>	<i>ob-</i>	<i>po-</i>	<i>pre-</i>	<i>raz-</i>	<i>za-</i>	/	/

Tablica 6 Popis glagolskih prefiksa s mogućnosti tranzitivizacije

Osim slovenskih i mađarskih prefiksa, u prijevodima na hrvatski jezik uočili smo da je i u hrvatskom moguće prefiksacijom tvoriti prijelazni glagol od neprijelaznog (npr. *skočiti* – *preskočiti*).

Nadalje, posebnu vrstu glagola čine povratni glagoli [mađ. *visszaható igék*]. Neki ih jezikoslovci svrstavaju u prijelazne, a drugi u neprijelazne glagole jer se smatra da je povratna zamjenica uz povratne glagole zapravo obilježje neprijelaznosti. Povratni ili refleksni glagoli jesu glagoli koji imaju povratnu zamjenicu *se* (Barić i suradnici, 2005: 231). U hrvatskom se glagolu oni tvore dodavanjem povratne zamjenice *se* prijelaznim glagolima i prefiksacijom glagola uz dodavanje zamjenice *se*. Neki od prefiksa koji sudjeluju u tome su *na-* (*jesti* – *najesti se*), *raz-* (*pjevati* – *raspjevati se*), *uz-* (*trčati* – *ustrčati se*), *za-* (*trčati* – *zatrčati se*). U slovenskom se jeziku povratni

⁵⁴ (Šekli, 2016: 191), (Bajec, 1973: 209)

⁵⁵ *do-* + *živeti* = *doživeti kaj* [mađ. *megél kaj*, , hrv. *doživjeti što*]

glagoli tvore dodavanjem povratne zamjenice *se* i prefiksacijom prijelaznih glagola, a rjeđe od neprijelaznih glagola. S druge strane, mađarske povratne glagole prepoznamo prema glagolskim sufiksima *-kod(ik)/-ked(ik)/-köd(ik)*, *-koz(ik)/-kez(ik)/-köz(ik)*, *-ód(ik)/-őd(ik)*.⁵⁶ Također, navodi se da mađarski povratni glagoli ne mogu biti objektni [mađ. *tárgyas ige*], ali da na sebi mogu imati prilijepljen glagolski prefiks. U mađarskom se jeziku povratna zamjenica *maga* koristi uz glagole koji ne mogu tvoriti povratni oblik sufiksom. Neki od primjera u kojima mađarski povratni glagoli uz sebe koriste povratnu zamjenicu su *aláveti magát* [slo. *podvreći se*, hrv. *podčiniti se*], *meggondolja magát* [slo. *premisлити se*, hrv. *predomisliti se*], *megöli magát* [slo. *ubiti se*, hrv. *ubiti se*] i slično. Slovenski jezikoslovci tvrde da prijelazne glagole možemo koristiti neprijelazno, ako izražavaju glagolsku radnju subjekta, ili prijelazno, ako prelazi na dopunu. Ukoliko povratnu zamjenicu *se* možemo zamijeniti s akuzativnom zamjenicom *sebe*, tada takve povratne glagole smatramo prijelaznim glagolima, s napomenom da su mađarski oblici s povratnom zamjenicom *maga* u navedenim slučajevima rijetki i prema mađarskim gramatikama netočni. Takvi su na primjer:

a) slo. *pohvaliti se* s čim [mađ. *eldicseszik valamivel*] – *pohvaliti sebe* [mađ. *eldieseszik magát*]

Upotreba glagola u rečenici:

slo. *Pohvalila sem se šefu.* → *Pohvalila sem sebe šefu.*

mađ. *Eldicselkedtem a főnöknek.* → ~~*Eldiesekedtem magam a főnöknek.*~~

hrv. *Pohvalila sam se šefu.* → *Pohvalila sam sebe šefu.*

b) slo. *počesati se* [mađ. *megfésülködik*] – *počesati sebe* [mađ. *megfésülködik magát*]

Upotreba glagola u rečenici:

slo. *Počesala sem se včeraj.* → *Počesala sem sebe včeraj.*

mađ. *Tegnap megfésülködtem.* → ~~*Tegnap megfésülködtem magam.*~~

hrv. *Počesljala sam se jučer.* → *Počesljala sam sebe jučer.*

⁵⁶ Navedeni sufiksi spominju se u (A. Jászó, 2007:217).

Nadalje, u gore navedenim primjerima zamjenicu *sebe* možemo zamijeniti nekom drugom akuzativnom dopunom u slovenskom i hrvatskom jeziku:

a1) slo. *Pohvalila sem kolegico šefu.*

mađ. *Megdicsértem a kollégámat a főnökömnem.*

hrv. *Pohvalila sam kolegicu šefu.*

b1) slo. *Počesala sem hčer včeraj.*

mađ. *Tegnap megfésültem a lányomat.*

hrv. *Počešljala sam kćerku jučer.*

Analizom glagola iz primjera a1) i b1) dolazi se do zaključka da je situacija u mađarskom drugačija od one u slovenskom i hrvatskom jer u mađarskom slučaju glagol gubi sufiks koji mu daje povratnost te dobiva novi prefiks *meg-* koji označava svršenost radnje. Iako je svršenost glagola usko povezana s prijelaznošću, povezanost glagolskog vida i glagolskih prefiksa bit će obrađena u zasebnoj cjelini.

Povratni glagoli u slovenskom i hrvatskom jeziku mogu imati dva subjekta pa u tom slučaju povratna zamjenica *se* nije u službi objekta te takvi glagoli nemaju objekt i neprijelazni su. Najbolji primjer za navedeno je slovenski glagol *stepsti se* [mađ. *összeverekedik* , hrv. *potući se*]:

c) slo. *Stepla so se.*

mađ. *Összeverekedtek.*

hrv. *Potukli su se.*

Oni povratni glagoli koji već u sebi sadrže prefiks i na njih se dodala samo povratna zamjenica *se* najčešće imaju intezivno i sativno značenje. S druge strane, u mađarskom se jeziku kod tranzitivnih glagola s perfektivnim prefiksom izostavlja objektna dopuna koja se može podrazumijevati pa se takvi tranzitivni glagoli mogu koristiti i u tranzitivnom i u intranzitivnom smislu (Andrić, 2002: 40).⁵⁷

⁵⁷ Takvi glagoli su na primjer: *elmosogat* [slo. *pomivati*, hrv. *prati*; npr. *posuđe*], *kitakarít* [slo. *pospraviti*, hrv. *pospremiti*; npr. *sobu*].

3.3. Glagolski prefiksi, aspekt i akcionalnost

3.3.1. Glagolski vid i akcionalnost

Često se uz pojam glagolskog vida veže kategorija akcionalnosti, no premda su jezikoslovci u početku izjednačavali te dvije kategorije, danas ih uglavnom razdvajaju. U mađarskom jeziku nije moguće u potpunosti odvojiti ta dva pojma te je zbog toga prije analize odnosa glagolskih prefiksa i glagolskoga vida i akcionalnosti potrebno provjeriti kakva su stajališta s tim u vezi u slavenskim jezicima, odnosno u slovenskom i hrvatskom.

Glagolski se vid još naziva i aspekt, gramatički aspekt ili perspektiva. Do početka 19. stoljeća u europskoj gramatičkoj tradiciji nije se pojavljivao termin aspekt, kojeg francuski jezikoslovac Gustave Guillaume⁵⁸ naziva *unutarnjim vremenom glagola*. Naziv glagolski vid dolazi od grčkog naziva *eidōs*, čime se označavala rječotvorna izvedenost leksema. Za razliku od termina aspekt, smatra se da se naziv glagolski vid počeo upotrebljavati već u 17. stoljeću. Vid ili aspekt je kategorija koja je karakteristična za slavenske jezike, ali bez obzira na to mađarske gramatike se također dotiču glagolskog vida. U sva tri se jezika glagolski vid ili aspekt svrstava među gramatičke kategorije. Nadalje, slavenska gramatička literatura glagolski vid svrstava u kategoriju oblika riječi ili morfološku kategoriju. Žagar Szentesi (2019: 149) navodi da se kod slavenskih glagola većinom svojim morfološko-tvorbenim rječničkim oblikom izriču neke informacije o vremenskom tijeku glagolske radnje ili govornikovu pogledu na vremensko ustrojstvo situacije. U mađarskom jeziku se glagolski vid proteže i preko leksičko-sintaktičkog plana.

Glagolski je vid sredstvo izražavanja svršenosti i nesvršenosti glagolske radnje, stanja ili zbivanja (Silić i Pranjković, 2005: 48). Mađarske gramatike navode uz ovu osnovnu definiciju da glagolski vid ukazuje na nedostatak ili prisutnost glagolskog prefiksa (A. Jászó, 2007: 219), zbog čega se postavlja pitanje na koji to način glagolski prefiks može utjecati na glagolski vid u slovenskom, hrvatskom i mađarskom jeziku, ali i ukazuje li uvijek glagolski prefiks na svršenost glagola u mađarskom jeziku. Nadalje, slovenske gramatike navode da je glagolski vid ograničenje glagolske radnje (Toporišič, 2005: 348). Prema tome u kategoriji vida razlikujemo nesvršene [slo. *nedovršni glagoli*, mađ. *folyamatos ige*] i svršene [slo. *dovršni glagoli*, mađ. *befejezett ige*] glagole. Svršene

⁵⁸ Gustave Guillaume tvorac je *psihosistematike*, proučavanja jezika na temelju psiholoških kriterija i formalnih načela analize. U svom djelu *Vrijeme i glagol (Temps et Verbe, 1929)* opisao je glagolski aspekt. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 27. 6. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=23721>>

glagole nazivaju i perfektivnim glagolima [mađ. *perfektív ige*], a nesvršene imperfektivnim [mađ. *imperfektív ige*] te se sukladno tim nazivima razlikuje i perfektivizacija i imperfektivizacija glagola. Nesvršeni⁵⁹ su oni glagoli koji izriču radnju u vršenju, a svršeni⁶⁰ su oni glagoli koji izriču izvršenost radnje. A. Jászó (2000: 219) spominje da mađarski nesvršeni glagoli izražavaju radnju koja nije postigla svoj cilj ili se i dalje odvija bez vremenskog ograničenja, a svršeni izražavaju da radnja postiže cilj ili se odvija u ograničenom vremenskom razdoblju, što se poklapa s definicijama u gramatikama slavenskih jezika. Također, slovenske gramatike svršene i nesvršene glagole definiraju prema trajanju, odnosno svršeni glagoli [slo. *dovršni glagoli*] označavaju po trajanju ograničenu radnju, a nesvršeni glagoli [slo. *nedovršni glagoli*] ne označavaju ograničenje u trajanju radnje (Toporišič, 2005: 348). S druge strane, Sučević-Međeral (2012: 44) navodi da za mađarski glagoli vid uzimaju dva različita poimanja. Prvo se odnosi na trajnost, odnosno označava li se glagolom radnja koja ima unutrašnju strukturu i može se odvijati usporedo s nekim drugima (trajna⁶¹) ili radnja koja nema unutrašnju strukturu i može se odvijati samo u uzastopnom slijedu (trenutačna⁶²). Drugo se poimanje odnosi na stupanj ostvarenja radnje, odnosno je li radnja u potpunosti dovršena (telična⁶³) ili je nedovršena (atelična⁶⁴).

Zanimljivo je da u hrvatskom jeziku nesvršeni glagoli mogu ukazivati na sva tri vremena te mogu izraziti radnju u trenutku govorenja, dok svršeni glagoli ukazuju samo na prošlost i budućnost jer radnja koja je već izvršena pripada prošlosti ili koja će se tek izvršiti budućnosti. Takva je situacija i u slovenskom i u mađarskom jeziku. Svršeni je vid značenjem nespojiv s prezentom, odnosno u strogom značenju sadašnjosti, ali se uz odgovarajuće priložne oznake može dobiti značenje historijskog prezenta:

⁵⁹ Neki od primjera za nesvršene glagole su: slo. *spati*, mađ. *alszik*, hrv. *spavati*; slo. *peti*, mađ. *énekel*, hrv. *pjevati*. Navedeni primjeri su bez glagolskog prefiksa te će se u analizi glagolskog vida i utjecaja glagolskih prefiksa na vid provjeriti mogu li nesvršeni glagoli biti prefigurani bez da im se mijenja vid u svršeni.

⁶⁰ Primjeri za svršene glagole su slo. *prespati*, mađ. *átalszik*, hrv. *prespavati*; slo. *zapeti*, mađ. *elénekel*, hrv. *zapjevati*, na kojima vidimo da svršeni glagoli sadrže glagolske prefikse te će se s obzirom na to proučiti koji će sve glagolski prefiksi perfektivizirati nesvršene glagole.

⁶¹ *Állt és várt.* [hrv. *Stajao je i čekao.*, slo. *Stal je in čakal.*]

⁶² *Megállt és lenézett.* [hrv. *Stao je i pogledao dolje.*, slo. *Stal je in pogledal navzdol.*]

⁶³ *Megjavította a biciklit.* [hrv. *Popravio je bicikl.*, slo. *Popravit je kolo.*]

⁶⁴ *Gombát szedtünk.* [hrv. *Brali smo gljive.*, slo. *Brali smo gobe.*]

Naponta megfőzök egy-egy ételt. → hrv. *Dnevno skuham po jedno jelo.*, slo. *Dnevno skuham eno jed.*

Ako svršeni glagol u mađarskom jeziku stoji samostalno, onda se obično koristi za izražavanje budućnosti:

Megcsinálom a feladatot. → hrv. *Napravit ću zadatak.*, slo. *Naredil bom nalogo.*

Uz nesvršene i svršene glagole, razlikuju se i dvovidni glagoli [slo. *dvovidski glagoli*, mađ. *kettős szemléletű igék*]. To su glagoli koji u jednom obliku mogu biti i nesvršenog i svršenog vida. Dvovidni glagoli u slovenskom i hrvatskom jeziku najčešće završavaju na sufiks *-irati*⁶⁵, kao na primjer *telefonirati*, *eksplozirati*, *modernizirati*, *likvidirati* i slično. Uz te glagole, u slovenskom se pojavljuju i oni koji ne završavaju na *-irati*, kao što su *voliti* [mađ. *választ*, hrv. *izabрати*], *roditi* [mađ. *szül*, hrv. *roditi*], *ubogati* [mađ. *engedelmeskedik*, hrv. *pokoriti se*]. Nadalje, i mađarski jezik razlikuje dvovidne glagole, kao što su *modernizál* [slo. *modernizirati*, hrv. *modernizirati*] i *létesít* [slo. *ustanoviti*, hrv. *ustanoviti*]. Svršenost i nesvršenost te vrste glagola prepoznaje se iz konteksta, a to najbolje vidimo na sljedećim primjerima:

a) slo. *telefonirati*, mađ. *telefonál*:

slo. *Ves dan sem telefoniral.*, mađ. *Egész nap telefonáltam.*, hrv. *Cijeli dan sam telefonirala.*

slo. *Telefoniral je, da ne more priti.*, mađ. *Azt telefonálta, hogy nem tud jönni.*, hrv. *Telefonirao je da ne može doći.*

b) slo. *voliti*,⁶⁶ mađ. *választ*:

slo. *Dame volijo plesalca.*, mađ. *A hölgyek választják a táncosokat.*, hrv. *Dame biraju plesača.*

slo. *Volili so predsednika.*, mađ. *Elnököt választottak.*, hrv. *Izabrali su predsjednika.*

U primjerima a) i b) vidimo upotrebu dvovidnih glagola i u nesvršenom i u svršenom obliku. Rečenice *Ves dan sem telefoniral* i *Dame volijo plesalca* u obliku predikata sadrže nesvršene oblike

⁶⁵ Hrvatske gramatike također razlikuju dvovidne glagole koji završavaju na *-irati*, a to su najčešće posuđeni glagoli *organizirati*, *sugerirati*, *dekorirati*, *aktualizirati*, *urbanizirati* i slično (Silić i Pranjkić, 2005: 48).

⁶⁶ Slovenski glagol *voliti* [hrv. *birati*, *izabрати*] i hrvatski glagol *voljeti* [slo. *ljubiti*] su lažni prijatelji. Glagol *voliti* ima značenje *izabрати*, *odlučiti se za koga*, dok glagol *voljeti* znači *osjećati ili iskazivati ljubav prema nekome*.

gore navedenih glagola te to prepoznamo iz samog konteksta rečenica. *Netko je cijeli dan telefonirao* i postoji mogućnost da se ta radnja nastavi, dok s druge strane *dame biraju plesača* te ta radnja nije vremenski ograničena, odnosno ne postoji u kontekstu rečenice nikakva oznaka koja bi pokazala da je riječ o vremenski ograničenoj radnji. Također, za rečenice *Telefoniral je, da ne more priti i Volili so predsednika* svršeni vid glagola zaključujemo prema kontekstu rečenice. Iz primjera a) zaključuje se da je radnja vremenski ograničena s obzirom na to da je netko u nekom trenutku (jučer, prije sat vremena, prije tjedan dana itd.) telefonski javio da neće moći doći te s obzirom na to glagol *telefonirati* u ovom kontekstu ne može biti vremenski neograničen. Nadalje, slovenski glagol *voliti* u rečenici *Volili so predsednika* je također svršenog vida te je *predsjednik izabran* u nekom prošlom vremenskom periodu. Iz mađarskih prijevodnih ekvivalenata *telefonál* i *választ* vidimo da su i navedeni glagoli u obliku dvovidnih glagola. Kao što je moguće prefigurirati svršene ili nesvršene glagole, tako i dvovidni glagoli mogu dobiti glagolski prefiks, kao na primjer mađarski glagol *betelefonál* (slo. *telefonirati, poklicati*; hrv. *telefonirati, zvati*) i slovenski glagol *izvoliti* (mađ. *megválaszt, hrv. izabrati*).

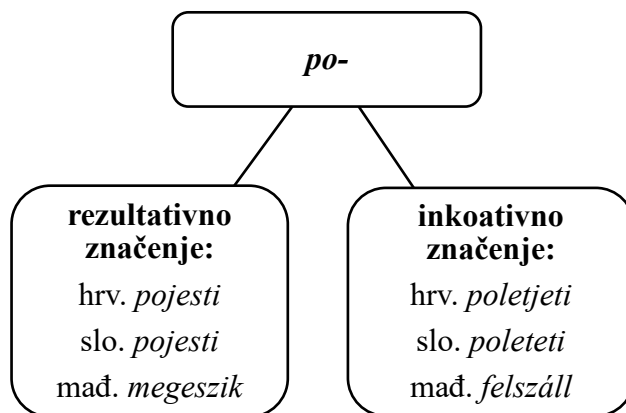
S druge strane imamo akcionalnost koja se još naziva i aspektualnom kategorijom [eng. *aspectual class*], leksičkim aspektom ili Aktionsartom. U hrvatskim se gramatikama akcionalnost može pronaći pod nazivom *način vršenja glagolske radnje* ili *glagolskovidska značenja*.⁶⁷ Sličnost akcionalnosti i glagolskog vida je ta da obje kategorije izražavaju unutrašnju vremensku organizaciju iskaza. Unatoč tome što su značenjski isprepleteni, ti se pojmovi razlikuju po tome što akcionalnost izražava leksičko značenje, dok glagolski vid izražava gramatičko. Nadalje, akcionalnost se tiče leksičkih odrednica samog glagola i rečeničnog konteksta, a glagolski vid morfoloških sredstava (u slavenskim jezicima) te druge rečenično-semantičke i sinatkičke značajke (u mađarskom jeziku).

S tim u vezi treba reći da u tvorbi nesvršenih i svršenih glagola sudjeluju brojni sufiksi⁶⁸ i prefiksi koji im daju specifična glagolskovidska značenja. Mađarske gramatike razlikuju 13 glagolskovidskih značenja [mađ. *akcióminőség*]. U slavenskim jezicima se akcionalnost najčešće dovodi u vezu s perfektivizacijom koja je leksičko-semantički proces, za razliku od imperfektivizacije, koja većinom utječe na promjenu glagolskog vida. Dakle, s obzirom na to da se

⁶⁷ Nazive pronalazimo u (Barić i suradnici, 2000: 224), (Silić i Pranjković, 2005: 231).

⁶⁸ Kada je riječ o iterativnom značenju, u mađarskom jeziku u tom slučaju sudjeluju sufiksi *-gat/-get*.

perfektivizacija smatra derivacijskim procesom, ne čudi činjenica da isti prefiks može nositi različito značenje, a to najbolje vidimo na primjerima:

Baš zbog činjenice da isti prefiks može nositi različita značenja postoje mnogi izazovi pri opisivanju promjena u glagolskom vidu isključivo morfološkim sredstvima.

U mađarskom jeziku kad je riječ o glagolskom vidu presudnu ulogu imaju glagolski prefiksi, što ga čini sličnim slavenskim jezicima. U slavenskim jezicima prisustvo glagolskih prefiksa ne označava nužno uvijek glagolski vid, nego dopušta oba aspekta – možda zbog toga što se radi o vidskom paru nastalom sekundarnom imperfektivizacijom (npr. upisati-upisivati, isprati-ispirati), ili zbog toga što je prefiks leksikalizacijom ugrađen u temeljno značenje glagola (smisliti-smišljati, prevesti-prevoditi). Na navedenim primjerima dolazi do umetanja sufiksa ili glasovne promjene u samom korijenu čega u mađarskom nema, odnosno nema taj način morfoloških sredstava označavanja vida. Zaključujemo da se u mađarskom informacije o vidu većinom dobivaju prema prisutnosti ili neprisutnosti prefiksa, koji mogu biti perfektivizatori.

Za početak istraživanja utjecaja glagolskih prefiksa na glagolski vid bilo je potrebno proučiti dostupnu slavensku i mađarsku gramatičku literaturu kako bismo definirali na koji sve način mogu nastati svršeni ili nesvršeni glagoli te kakva sve značenja mogu nositi.

3.3.2. Glagolski prefiksi i akcionalnost/način vršenja glagolske radnje

Tradicionalno bi glagole tumačili prema glagolskom vidu na svršene ili nesvršene. Kada je riječ o drugim funkcijama glagolskih prefiksa, odlučili smo glagole proučavati i iz aspekta akcionalnosti. Kao što smo već napomenuli, akcionalnost ili način vršenja glagolskog vida povezana je s glagolskim vidom tako da svršeni glagoli uz promjenu glagolskog vida mogu dobiti značenje poput trajnosti glagola, za razliku od njegova nesvršenog parnjaka. Svaki od vidskih parnjaka može dobiti određeno glagolskovidsko značenje, a da pritom drugi dio para ne mora dobiti to značenje.⁶⁹ Isto tako neki od načina vršenja glagolske radnje mogu se odnositi i na svršene i nesvršene glagole. Akcionalnost se ne određuje samo na temelju osnovnog glagolskog značenja, nego se u njezino određenje uključuje značenje čitave situacije i konteksta.

Sljedeća glagolskovidska značenja svojstvena su prefigiranim glagolima koje možemo pronaći u trima jezicima kojima se bavimo u ovom radu, a uz njih se navode i prefiksi koji mogu dati navedena značenja:

1. Inkoativno značenje (lat. *inchoare* = započinjati) izražava se inkoativnim glagolima [slo. *inkohativni glagoli*, mađ. *inchoatív*, „*kezdő*” *akcióminőséű igék*]. To su glagoli kojima se izriče početak, početni dio radnje. Glagoli s inkoativnim značenjem u slovenskom i hrvatskom jeziku mogu imati i svršeni i nesvršeni vid. Isto vrijedi i za mađarski jezik uz napomenu da u mađarskom glagolski vid ovisi i o rečeničnom kontekstu. Najučestaliji glagolski prefiks za izražavanje početka radnje u mađarskom jeziku je *el-* koji često ide zajedno s povratnom zamjenicom *magát*.⁷⁰

Inkoativno značenje		
mađarski jezik ⁷¹	slovenski jezik	hrvatski jezik
<i>meg-</i> : <i>megmozdul</i> [hrv. <i>pomaknuti se</i>]	<i>na-</i> : <i>načeti</i> [hrv. <i>načeti</i>]	<i>na-</i> : <i>nagrísti</i>

⁶⁹ U mađarskom jeziku nije uvijek nužno tako.

⁷⁰ Najčešći primjeri su *elsírja magát*, *elordítja magát*, *elnyeríti magát*, *elneveti magát* i slično.

⁷¹ Sučević-Međeral (2012) spominje i prefigirane glagole *elsírja magát* (*rasplakati se*), *becsillan* (*zabljesnuti*), ali i glagolske prefikse *bele-*, *hózzá-*, *neki-* i *rá-*.

ki-: <i>kivirágzik</i> [hrv. <i>procvjetati</i>]	vz-: <i>vznemiriti/vznemirjevati</i> [hrv. <i>uznemiriti/uznemiravati</i>]	uz-: <i>uzbuniti</i>
be-: <i>bedühödik</i> [hrv. <i>razljutiti</i>]	pri-: <i>prisluhnuti/prisluškovati</i> [hrv. <i>prislušnuti/prisluškovati</i>]	pro-: <i>progovoriti</i>
fel-: <i>felizgul</i> [hrv. <i>uzbuditi se/uzbudivati se</i>]	ob-: <i>obležati</i> [hrv. <i>odležati</i>]	za-: <i>zagrmjeti</i>
el-: <i>elszomorkodik</i> [hrv. <i>ražalostiti se</i>]	pre-: <i>pregovoriti/pregovarjati</i> [hrv. <i>nagovoriti/nagovarati</i>]	
	po-: <i>pognati</i> [hrv. <i>pokrenuti</i>]	
	raz-: <i>razveseliti/razveseljavati</i> [hrv. <i>razveseliti/razveseljavati</i>]	
	za-: <i>zaigrati/zaigravati</i> [hrv. <i>odigrati/odigravati</i>]	

2. Finitivno značenje (lat. *finis* = kraj, završetak) izražava se finitivnim glagolima [slo. *terminativni, finitivni glagoli*, mađ. *finitív akcióminőséű igék, terminatív akcióminőséű igék*] kojima se izriče završni dio radnje, završetak neke radnje. To se značenje može izražavati sljedećim glagolskim prefiksima u trima navedenim jezicima, uz napomenu da mađarski glagolski prefiks *végig-* stavlja najveći naglasak na dovršenost radnje:

Finitivno značenje		
mađarski jezik	slovenski jezik	hrvatski jezik
el-: <i>elénekel</i> [hrv. <i>otpjevati</i>]	iz-: <i>izdelati</i> [hrv. <i>izraditi</i>]	do-: <i>dograditi</i>
ki-: <i>kimos</i> [hrv. <i>isprati</i>]	od-: <i>odpeti</i> [hrv. <i>otkopčati</i>]	iz-: <i>izboriti</i>
be-: <i>befejez</i> [hrv. <i>završiti</i>]	do-: <i>doreči</i> [hrv. <i>doreći</i>]	pod-: <i>podmiriti</i>
meg-: <i>megetet</i> [hrv. <i>nahraniti</i>]	raz-: <i>razsoditi</i> [hrv. <i>presuditi</i>]	pre-: <i>prebrojiti</i>
végig-: <i>végigjátszik</i> [hrv. <i>odigrati do kraja</i>]		pro-: <i>pročitati</i>
		u-: <i>učiniti</i>

3. Durativno značenje (lat. *durabilis* = trajan) izražava se durativnim glagolima [slo. *durativni glagoli*, mađ. *duratív akcióminőségű igék*] kojima se izriče neprekidna radnja bez obilježavanja početne ili završne točke. Za to se značenje mogu koristiti glagolski prefiksi:

Durativno značenje		
mađarski jezik	slovenski jezik	hrvatski jezik
át-: <i>átvészel</i> [hrv. <i>preboljeti</i>]	pri-: <i>prinesti</i> [hrv. <i>donijeti</i>]	do-: <i>dorađivati</i>
ki-: <i>kibir</i> [hrv. <i>podnijeti</i>]	z-/s-: <i>zgoreti</i> [hrv. <i>spaliti</i>]	na-: <i>nagrađivati</i>
végig-: <i>végigül</i> [hrv. <i>prosjediti</i>]		od-: <i>odgovarati</i>
		pre-: <i>pregledati</i>
		raz-: <i>razgllašavati</i>

4. Perdurativno značenje izražava cjelovitost ograničene trajne radnje, a odnosi se na događaje koji traju do određene točke, ali duže vrijeme. U mađarskom su jeziku perdurativni glagoli većinom s nekom vremenskom oznakom i takvi su glagoli u mađarskom jeziku većinom nesvršeni. Takvi su perdurativni glagoli [slo. *perdurativni glagoli*, mađ. *perduratív akcióminőségű igék*] s prefiksima:

Perdurativno značenje		
mađarski jezik	slovenski jezik	hrvatski jezik
le-: <i>leül</i> [hrv. <i>sjesti</i>]	pre-: <i>prespati</i> [hrv. <i>prespavati</i>]	pre-: <i>prespavati</i>
végig-: <i>végigbetegeskedik</i> [hrv. <i>razbolijevati se</i>]		

5. Distributivno značenje (lat. *distribuere* = raspodijeliti) nalazimo u distributivnim glagolima [slo. *distributivni glagoli*, mađ. *disztributív akcióminőségű igék*] kojima se izriče raspodjela radnje, čime se smanjuje intezitet radnje. Za navedeno se značenje u slovenskom jeziku

koristi prefiks *po-* (*potresti*: hrv. *potresti*),⁷² dok se u mađarskom distributivno značenje može izraziti prefiksom *le-* (*lehiányozza az órákat*: hrv. *redom izostati s nastave*). U gramatikama se za hrvatski jezik navodi da prefiksi *iz-* (npr. *ispodjeljivati*) i *po-* (npr. *popisati/popisivati*) glagolima dodaju distributivno značenje.

6. Intenzivno značenje (lat. *intendere* = napeti, napregnuti) izražava se intenzivnim glagolima [slo. *intenzivni glagoli*, mađ. *intenzív akcióminőségű igék*]. Tim se glagolima izriče radnja do vrhunca volje subjekta (Silić i Pranjaković, 2005:57), odnosno velika mjera, radnja velikog inteziteta. Među tim glagolima često se javljaju i povratni glagoli koji dobivaju navedene glagolske prefikse. S druge strane, u mađarskom se za oblikovanje navedenog značenja koristi glagolski prefiks *agyon-* koji se veže uz glagole kojima objekt nije rezultat radnje i koji označavaju radnju koja može utjecati na stanje objekta.

Intenzivno značenje		
mađarski jezik	slovenski jezik	hrvatski jezik
agyon-: <i>agyonsétálja magát</i> [hrv. <i>našetati se</i>]	pre-: <i>pregreti</i> [hrv. <i>pregrijati</i>]	raz-: <i>razbjesniti se</i>
	raz-: <i>razboleti se</i> [hrv. <i>razboljeti se</i>]	uz-: <i>uzburkati se</i>

7. Sativno značenje (lat. *satis* = dosta) izriče se sativnim glagolima [slo. *saturativni glagoli*, mađ. *szaturatív akcióminőségű igék*] kojima se izriče puna mjera radnje, dosta radnje. Ti glagoli izriču radnju koja je vršitelju dovoljna. Takvi glagoli su svršenog vida. Mađarske gramatike navode da ti glagoli izražavaju teličnost. Ti se glagoli mogu pojavljivati s povratnom zamjenicom, odnosno takvi su glagoli povratni.⁷³

⁷² Navedeni slovenski glagol se u mađarskom jeziku prevodi s glagolima prefigiranim prefiksom *meg-* (*megrendít*) te zbog toga i samog značenja glagola zaključujemo da se i u mađarskom jeziku može prefiksima izraziti distributivno značenje.

⁷³ Sučević-Međeral (2012: 38) navodi da u mađarskom jeziku za sativ postoje dva tvorbena obrasca: pomoću prefiksa *ki-*, pri čemu glagol postaje povratan, a drugi je pomoću prefiksa *be-*, koji je ograničen na denominalne glagole tvorene od naziva jela i pića (*bepálinkázik*: napiti se rakije).

Sativno značenje		
mađarski jezik	slovenski jezik	hrvatski jezik
<i>ki-: kipiheni magát</i> [hrv. <i>odmoriti se</i>]	<i>na-: naspati se</i> [hrv. <i>naspavati se</i>]	<i>iz-: izvikati se</i>
<i>be-: bepálinkázik</i> [hrv. <i>napiti se rakije</i>]		<i>na-: najesti se</i>

8. Totivno značenje (lat. *totus* = sav) izražava se totivnim glagolima [slo. *celostni glagoli*, mađ. *totális akcióminőségű igék*] kojima se izriče sva radnja od početka do kraja, a obuhvaćaju predmet u cjelini tako da nisu vidljivi rezultati pojedinih faza (Barić i suradnici, 2000: 224). Takvo značenje mogu nositi sljedeći prefiksi:

Totivno značenje		
mađarski jezik	slovenski jezik	hrvatski jezik
<i>be-: bejár</i> [hrv. <i>obići</i>]	<i>z-/s-: zgraditi</i> [hrv. <i>izgraditi</i>]	<i>iz-: izliječiti</i>
	<i>po-: pospraviti</i> [hrv. <i>pospremiti</i>]	<i>na-: napisati</i>
	<i>o-: opraviti</i> [hrv. <i>obaviti</i>]	<i>o-: očistiti</i>
		<i>po-: pocrveniti</i>
		<i>raz-: razglasiti</i>

9. Deminutivno značenje (lat. *deminuete* = umanjivati) izriče se deminutivnim glagolima. Deminutivni glagoli izriču radnju koja je kraća, manjeg intenziteta od obične (Barić i sur., 2005: 224), tj. radnja koja je umanjena. Uz augmentativno i majorativno značenje i glagole kojima se izriču, sve to možemo svrstati u tzv. poredbene ili komparativne glagole. S obzirom na činjenicu da se u mađarskim gramatikama, ali i slovenskima, malo piše o terminu deminutivnosti kod glagola, potrebno je provjeriti je li u ta dva jezika moguće navedeno izraziti pomoću glagolskih prefiksa te ako jest, kojim se prefiksima te tvorbe mogu provesti. Mađarska gramatička literatura u vezi s deminutivnim tipom tvorbe spominje kako se takav način izražavanja umanjenosti radnje najčešće izražava

sufiksacijom, kao na primjer sufiksom *-gat/-get*.⁷⁴ S druge strane, u hrvatskom se jeziku za deminutivnost najprije spominju sufiksi⁷⁵ *-ka-*, *-ca-*, *-cka-*, *-uc-*, *-uck-*, *-k-*, *-uš-*, *-nu-* (Silić i Pranjković, 2005: 57; Barić i sur., 2005: 378), a slovenske gramatike (Toporišič, 2000: 225) navodi sufikse *-c-*, *-ic-*, *-inc-*, *-lj-*, *-cklj-*, *-k-*, *-uck-*, *-čk-*, *-ik-* i *-ol-*.⁷⁶ Također, u slovenskom, hrvatskom i mađarskom jeziku često takve glagole prate i riječi čije se značenje odnosi na umanjenosti ili uvećanost radnje ili odnosa, odnosno kvantifikatori, kao na primjer *malo* i *egy kicsit* (npr. hrv. *malo prošetati*, slo. *se malo sprehoditi*, mađ. *egy kicsit sétál*), koji u slučaju hrvatskog i slovenskog jezika postaje čestica pa je umanjenost izražena i prefiksom i česticom. To nam pokazuje da se deminutivnost, ali i augmentativnost, ne ostvare samo sintaktički ili analitički, nego i opisnim (leksičkim) putem. S obzirom na samu temu rada, najprije smo pronašli da hrvatske gramatike (Silić i Pranjković, 2005: 57; Barić i sur., 2005: 378) spominju kako se deminutivnost može izraziti glagolskim prefiksima poput glagola *popjevati*, *porazgovarati*, kojima ćemo u nastavku pronaći slovenske i mađarske prijevodne ekvivalente i provjeriti može li se uistinu prefiksima izraziti navedeno:

<p>a) hrv. popjevati – slo. <i>popevati</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • slo. Otroci so malo popevali. • hrv. Djeca su malo popjevala. • mađ. A gyerekek <u>egy kicsit</u> <i>énekeltek</i>. (doslovan prijevod: Djeca su malo pjevala)
<p>b) hrv. poigrati se – slo. <i>poigrati se</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • slo. Poigrali so se na igrišču. • hrv. Poigrali su se na igralištu. • mađ. <u>Egy kicsit</u> <i>játszottak</i> a játszótéren. (doslovan prijevod: Malo su se igrali na igralištu.)

⁷⁴ Primjeri glagola sa sufiksima *-gat/-get* su *sétálgat* [hrv. šetuckati se] i *dolgozgat* [hrv. raduckati]. Taj sufiks može označavati i učestalost radnje.

⁷⁵ Primjeri deminutivnih glagola sufigiranih gore navedenim sufiksima su: pjevuckati, svjetlucati, pjevušiti, gricnuti i slično.

⁷⁶ Primjeri slovenskih deminutivnih glagola sufigiranih gore navedenim sufiksima su: čohljati [hrv. grebuckati], vozikati [hrv. vozikati] i slično.

U primjerima a) i b) vidimo da se u mađarskom jeziku ne pojavljuju glagolski prefiksi koji bi označavali deminutivnost te da se deminutivnost označava opisno (leksički), odnosno riječima *egy kicsit*, što označava riječ *malo*, čija je uloga kvantifikatora gore već spomenuta. Hrvatski i slovenski primjeri predstavljaju velik problem u shvaćanju deminutivnosti. Naime, prikazani primjeri ne prikazuju radnju manjeg intenziteta od obične već je radnja navedenih prefiguriranih glagola kraća od obične pa je prikladniji naziv **delimitativni**⁷⁷ **glagoli ili ograničavajući glagoli**. Glagoli prefigurirani prefiksom *po-* i u slovenskom i u mađarskom mogu prikazati ograničeno vrijeme trajanja činjenja, ali ono ne mora biti u maloj mjeri ili deminutivno jer se činjenje može odvijati i tijekom dužeg vremenskog odsječka. S obzirom na to da Barić i suradnici (2005) spominju i primjer deminutivnosti u vezi s glagolom *prošetati* [slo. *sprehoditi se*, mađ. *egy kicsit sétálgat*], zaključujemo da je i ovdje riječ o delimitativnom glagolu sa značenjem *provesti neko vrijeme šetajući*, čiji mađarski prijevodni ekvivalent također ne sadrži glagolski prefiks, nego je radnja umanjena kvantifikatorom. Deminutivni glagoli nastali sufiksacijom naknadno mogu dobiti određene prefikse, kao na primjer slov. *posmehljati se* [hrv. *podsmjehivati se*]. Na temelju podataka u dostupnim slovenskim, hrvatskim i mađarskim gramatikama zaključujemo da se u mađarskom ne može univerzalno riješiti pitanje deminutivnosti na planu prefiksacije jer samo rijetki prefiksi mogu rezultirati takvim značenjem, a i tada je najčešće riječ o delimitativnosti. U slovenskom i hrvatskom jeziku deminutivnost se sustavno postiže sufiksacijom, dok se u mađarskom može postići sufiksima *-gat/-get* (ovisno o glagolskom korijenu), kvantifikatorima (*egy kicsit*) i udvajanjem nekih glagolskih prefiksa (premda također ne sustavno, npr. *meg-megáll: zastajkivati*).

10. Augmentativno značenje (lat. *augere* = povećati) izriče se augmentativnim glagolima, a njima se smatraju oni glagoli kojima se izriče previše radnje, odnosno radnja većeg intenziteta od obične, pretjerana radnja. U slovenskom jeziku glagolski prefiksi *pre-*, *raz-* i *na-* mogu dodati augmentativno značenje glagolima, dok hrvatske gramatike ističu glagolski prefiks *pre-*. Mađarski prefiksi kojima možemo izraziti to da se konkretni događaj odvija u pretjeranoj i nepoželjnoj mjeri su *el-*, *tele-*, *túl-* i *szét-*. Važno je spomenuti da je i ta tvorba prilično ograničena na mali dio glagolskih korijena, odnosno prefiksi su u svim

⁷⁷ Termin spominje Budja (2010).

jezicima vrlo dinamičnog značenja, što znači da značenje postignuto prefiksacijom često ovisi i o samom korijenu. Najbolji primjeri za navedeno značenje su:

a) slo. *prejesti se* [hrv. *prejesti se*] → mađ. *teleeszi magát*

b) hrv. *presoliti* [slo. *presoliti*] → mađ. *elsóz*

c) slo. *prenapolniti* [hrv. *prenapuniti*] → mađ. *túltölt*

d) mađ. *elbeszélgeti (az időt)* [hrv. *previše razgovarajući potratiti vrijeme*]

e) mađ. *szétfőzte (az ételt)* [hrv. *raskuhati*] → slo. *razkuhati*

Zanimljivo je primijetiti da neki augmentativni glagoli u slovenskom i hrvatskom jeziku mogu biti i nesvršeni i svršeni. Na primjer, glagol *prejesti se* ima svoj nesvršeni oblik *prejedati se*, no oba glagola imaju jednako augmentativno značenje.

11. Iterativno značenje izražava se učestalim ili iterativnim glagolima kojima se radnja ponavlja, odnosno prekida se pa se opet nastavlja. U hrvatskom jeziku takvi glagoli mogu nastati sufiksima *-ivati* i *-avati*. Zbog sve češće pojave u razgovornom stilu iterativnost valja dobro proučiti u gramatikama i rječnicima, a posebno jezičnim korpusima. U mađarskom se jeziku ponavljanje radnje izriče sufiksima *-gat/-get* (npr. *nyitogat: otvarati*), ali postoje slučajevi kod višestrukih prefiksa koji mogu izraziti jednu vrstu ponavljajuće radnje (npr. *meg-megáll: zastajkivati*). Kada je riječ o glagolskom vidu, slovenska gramatika (Bajec 1973: 203) navodi da su glagoli koji izražavaju ponavljanje, ali i trajanje, nesvršenog vida (*prenašati*). S obzirom na to da nisu svi glagoli tvoreni imperfektivizacijom iterativni, često uz takve glagole može stajati priložna oznaka (često, mnogo puta, gyakran, sokszor, pogosto, večkrat...) kao oznaka ponavljanja. Osim toga, iterativni glagoli nastali sufiksacijom na sebi mogu imati i glagolski prefiks (npr. slo. *zasedati*: hrv. *zasjedati*, mađ. *ülésezik*).

Neke slovenske gramatike čak ne imenuju navedena glagolskovidska značenja, kao što je to slučaj u mađarskom i hrvatskom jeziku, no ona se ipak provlače kao obilježja ili značenja koja mogu imati određeni svršeni i nesvršeni glagoli. Uz navedena glagolskovidska značenja koja se najčešće povezuju sa svršenim i nesvršenim glagolima, Bajec (1973: 116) svršene glagole dijeli prema načinu vršenja radnje i na *hipne glagole* [hrv. *trenutni glagoli*] i *večdobne glagole*. Trenutni glagoli izražavaju radnju kojoj je početni trenutak blizu završnom trenutku. Takva je radnja jednokratna svršena te je početak i kraj radnje u jednom te istom trenutku. Za primjer se može uzeti prefigurirani glagol *ustreliti* [hrv. *ustrijeliti*, mađ. *lelő*]. Nadalje, *večdobni* glagoli, osim što označuju početak i

kraj, izražavaju i dulje ili kraće trajanje radnje ili stanja. Radnja ili stanje traju neko vrijeme. Večdobni glagoli u slovenskom jeziku su *napolniti* [hrv. *napuniti*, mađ. *megtölt*], *posekati* [hrv. *posjeći*, mađ. *kivág*], *zavladati* [hrv. *zavladati*, mađ. *beáll*] i slični.

3.3.3. Utjecaj glagolskih prefiksa na glagolski vid

Kao što smo već spomenuli, glagolski vid dovodi se u vezu s prefiksacijom pa tako u slavenskim jezicima postoje morfološke opozicije perfektivnih i imperfektivnih oblika. S druge strane, u mađarskom se jeziku glagolski vid ne izražava u potpunosti u domeni glagolske morfologije, nego je to i sintaktička kategorija (Žagar Szentesi, 2019: 149-150).

Vezano uz tvorbu nesvršenih i svršenih glagola, već smo rekli da se u mnogim jezicima svršeni glagoli mogu tvoriti od nesvršenih i nesvršeni od svršenih. Kad je riječ o slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku osnovno pitanje koje se postavlja u kontekstu ovog rada je na koji se način takvi glagoli mogu tvoriti u trima jezicima te koji sve glagolski prefiksi imaju tu mogućnost.

Hrvatske gramatike govore o tome kako se svršeni glagoli tvore od nesvršenih zamjenom sufiksalnog morfema osnove nesvršenog glagola te Silić i Pranjковиć (2005: 48) navode da se na taj način tvori glagol *baciti*.⁷⁸ Osim zamjenom sufiksalnog morfema, svršeni se glagoli mogu tvoriti i prefiksacijom. Također, u slovenskom i hrvatskom jeziku svršeni i nesvršeni glagoli, odnosno glagolski vid može se prepoznati prema morfološkom obliku glagola.⁷⁹ S druge strane, u mađarskom se jeziku glagolski vid često izražava pomoću drugih leksičkih elemenata u rečenici i konteksta.

Slovenske i hrvatske gramatike podudaraju se u oblicima prepoznavanja nesvršenih i svršenih glagola. U slovenskom se jeziku na pitanje *Kaj delaš?* [hrv. *Što radiš?*, mađ. *Mit csinálsz?*] odgovara nesvršenim glagolima, dok se na pitanje *Kaj storiš, ko...?/ Kaj bi storil?* [hrv. *Što činiš? Što bi učinio?*, mađ. *Mit csinálsz, amikor...? Mit csinálnál?*] odgovara svršenim glagolima:

a) odgovor nesvršenim glagolom:

⁷⁸ Nesvršeni oblik je *bacati*, na čijem se svršenom obliku primjećuje da se dogodila zamjena morfema *-a-* osnove nesvršenog glagola.

⁷⁹ Na primjer, glagolski vid slovenskih glagola *kuhati* (mađ. *főz*) i *skuhati* (mađ. *megfőz*) prepoznaje se prema tome što nesvršeni glagol *kuhati* nije prefigiran kao svršeni glagol *skuhati*. Isto tako, može ih se prepoznati prema sufiksaciji.

Kaj delaš? <i>Pišem pismo mami.</i>	hrv. Što radiš? <i>Pišem pismo mami.</i>
	mađ. Mit csinálsz? <i>Levelet írok anyámnak.</i>

b) odgovor svršenim glagolom:

Kaj storiš, ko prideš domov? <i>Slečem čevlje in pozdravim družino.</i>	hrv. Što učiniš kada dođeš doma? <i>Svučem cipele i pozdravim obitelj.</i>
	mađ. Mit csinálsz, amikor hazaértél? <i>Leveszem a cipőmet, és üdvözlöm a családomat.</i>

Na navedenim primjerima vidimo da se svršenim glagolima ne izražavaju radnje u trenutku govorenja u sadašnjosti.⁸⁰ Osim toga, u pitanjima, pomoću kojih se prepoznaju svršeni i nesvršeni glagoli nalazi se nesvršeni glagol *delati* i svršeni glagol *storiti* pa je to još jedan od razloga zašto na pitanje pod a) ne možemo odgovoriti svršenim glagolom, a na pitanje pod b) nesvršenim glagolom. Također, u mađarskom prijevodu navedenih pitanja vidimo da se koristi glagol *csinál* za nesvršeni oblik *delati* i svršeni oblik *storiti*, a takav oblik ne daje mogućnost prepoznavanja svršenog ili nesvršenog glagola prema pomoćnim pitanjima kao u slovenskom i hrvatskom jeziku, što još jednom dokazuje da u mađarskom jeziku i kontekst igra veliku ulogu.

Slovenski i hrvatski jezik razlikuju i vidske parnjake [slo. *vidski pari*, mađ. *szemléletpár*]. Vidski parnjaci su glagoli koji se razlikuju samo po vidu, odnosno jedan glagol je nesvršeni, a drugi je svršeni, ali im je značenje ostalo isto. U mađarskom jeziku vidski parnjaci nisu toliko tipični kao u slavenskim jezicima baš zbog slabije mogućnosti prepoznavanja glagolskog vida pomoću morfoloških oblika glagola. Žagar Szentesi (2019: 153) navodi da glagoli u mađarskom jeziku nisu pohranjeni u leksikonu prema vidskim parnjacima, ali da se vidski parnjaci mogu uspostaviti isključivo prefiksacijom. Na primjer, glagol *dönt* [hrv. *odlučiti*] označava perfektivnu radnju i nema vidskog parnjaka sa značenjem *odlučivati* kao u hrvatskom jeziku. S druge strane, mađarski glagoli mogu upućivati na glagolski vid i svojim tvorbenim obilježjima kao što je prefiksacija [*megír*, hrv. *napisati ~ ír*, hrv. *pisati*] ili derivacija po akcionalnosti [*ír*, hrv. *pisati ~ írogat*, hrv.

⁸⁰ Slovenske gramatike navode da su iznimka glagoli govorenja (slo. *Glagoli rekanja ali mišljenja*), kao npr. *povesti, vprašati, reči* i slično. Toporišič (2000: 348) navodi da svršeni glagoli govorenja mogu izražavati sadašnjost u trenutku govorenja. Također, iako svršeni glagoli ne izražavaju sadašnjost, mogu izražavati bezvremenost radnje.

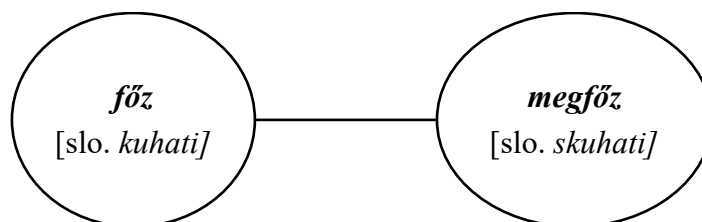
pisuckati] (Žagar Szentesi, 2019: 153). Poveznica vidskih parova u promatranim jezicima su glagolski prefiksi.

Neki od primjera vidskih parnjaka u slovenskom jeziku su:

slovenski jezik	
nesvršeni glagol	svršeni glagol
<i>brati</i> [hrv. <i>čitati</i> , mađ. <i>olvas</i>]	<i>prebrati</i> [hrv. <i>pročitati</i> , mađ. <i>elolvas</i>]
<i>pisati</i> [hrv. <i>pisati</i> , mađ. <i>ír</i>]	<i>napisati</i> [hrv. <i>napisati</i> , mađ. <i>megír</i>]

Tablica 7 Primjer vidskih parnjaka u slovenskom jeziku

U mađarskom su najčešći vidski parnjaci oni čiji je svršeni oblik prefigiran glagolskim prefiksom *meg-*:

Slika 5 Primjer vidskih parnjaka u mađarskom jeziku

Na primjerima vidskih parnjaka vidimo da je jedina razlika između tih glagola glagolski prefiks, kojim je izražena svršenost glagola, ali i da osnovno značenje nije promijenjeno. Time se pokazuje da glagolski prefiksi utječu na tvorbu vidskih parnjaka, a to je zapravo tvorba glagola od glagola. Kad je riječ o vidskim parnjacima, oni međusobno nemaju nikakvu drugu semantičku razliku, osim vida (npr. *čitati* – *pročitati*). Međutim, dodavanjem nekih prefiksa osnovnom glagolu postiže se i semantički pomak u značenju prefigiranog oblika u odnosu na osnovni glagol (npr. *čitati* – *iščitati*, *učitati*). Slično je to i u mađarskom jeziku (npr. *olvas* – *visszaolvas*). Nadalje, u mađarskom jeziku svaki glagol izražava neki glagolski vid, ali postoje i oni glagoli, koji nemaju svoj vidski par (*jednovidni glagoli*), kao na primjer *létezni* [slo. *obstajati*, hrv. *postojati*], *megbocsát* [slo. *oprostiti*, hrv. *oprostiti*], *gondoz* [slo. *negovati*, hrv. *njegovati*], *elüldögél* [slo. *posedeti*, hrv. *posjediti*]. Takvi su glagoli po vidu samo nesvršeni.

Vezano uz upotrebu glagola svršenog ili nesvršenog vida, Toporišič (2000: 348) navodi da se u slovenskom jeziku nesvršeni glagoli nekada mogu koristiti i za izricanje radnje čije je trajanje ograničeno, a to se vidi na sljedećem primjeru:

Pisal bi ti pismo.

- mađ. Írnék levelet.
- hrv. Pisao bih ti pismo. (značenje: Napisao bih ti pismo.)

Na navedenim primjerima vidimo da se i u hrvatskom jeziku koriste nesvršeni glagoli za izražavanje radnje ograničenog trajanja. S druge strane, u mađarskom jeziku možemo koristiti oblik bez prefiksa, ali je i u toj situaciji važan kontekst rečenice na temelju kojeg određujemo da je ovdje riječ o nesvršenom glagolu koji izriče svršenu radnju. Osobito je to slučaj s prijelaznim glagolima gdje objekt radnje nastaje uslijed djelovanja, kao što je u sljedećim primjerima:

a) *Főzök egy kávét.*

hrv. Skuhat ću kavu.

slo. Skuhala bom kavo.

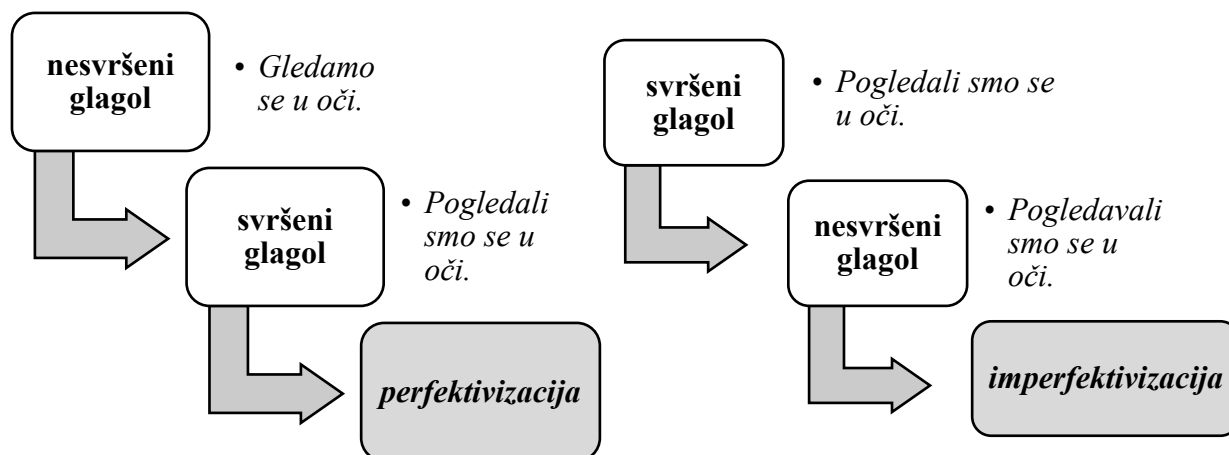
b) *Rajzolt egy hóembert.*

hrv. Nacrtao je snjegovića.

slo. Narisal je snežaka.

Glagoli *főz* i *rajzol* su nesvršeni glagoli po osnovnom značenju, ali uz objekte kakve tu vidimo, rečenica prikazuje radnju svršenom (što dokazuje i prijevod tih rečenica na hrvatski i slovenski).

Kao što je već bilo rečeno, glagolski prefiksi mogu utjecati na perfektivizaciju koja se dovodi u vezu s akcionalnošću, a Andrić (2002: 74) navodi da u mađarskom jeziku glagolski prefiksi mogu promijeniti glagolski vid, odnosno izraziti svršenost radnje, da se radnja odigrala i završila bez promjene značenja glagola, što pokazuje da je i u mađarskom moguća perfektivizacija glagola. Barić i suradnici (2005: 227) navode da je, kada se od nesvršenog glagola načini svršeni, riječ o perfektivizaciji, a kada se od svršenog načini nesvršeni, onda se radi o imperfektivizaciji. Između navedenih jezika postoji dosta morfološko-semantičkih sličnosti vezanih uz perfektivizaciju glagola pomoću glagolskih prefiksa. S tim u vezi treba primijetiti da Herrity (2000: 203) glagolsku prefiksaciju naziva i aspektualnom derivacijom, što se najbolje vidi na primjerima velikog broja prefiksa koji mogu glagolima dodavati različita značenja.

Kako smo već spomenuli, mnogi jezikoslovci napominju da dodavanjem glagolskih prefiksa na glagol nije rezultat značenjski prazna jedinica. Prema tome se perfektivizacija dijeli na leksičku i gramatičku.⁸¹ Leksička perfektivizacija je ona kod koje se značenje prefiguriranog glagola razlikuje od osnovnog glagola, odnosno mijenja mu se značenje, kao na primjerima glagola *delati* [mađ. *dolgozik*, hrv. *raditi*] i *predelati* [mađ. *átdolgoz*, hrv. *preraditi*].⁸² Gramatička perfektivizacija je ona u kojoj glagolski prefiks glagolima mijenja glagolski vid u svršeni, što se detaljno obrađuje dalje u radu, gdje slijede primjeri.

Promjena glagolskoga vida najvažnije je obilježje perfektivizacije pa se u kontekstu ovog rada s tim u vezi postavlja pitanje koji glagolski prefiksi mogu perfektivizirati nesvršene glagole u trima jezicima kojima se ovdje bavimo. Gramatička literatura pokazuje da se u slovenskom jeziku za čistu perfektivizaciju bez promjene značenja koriste sljedeći glagolski prefiksi:

Glagolski prefiks	
nesvršeni glagol	svršeni prefigurirani glagol
a) na-:	
<i>pisati</i> [mađ. <i>ír</i>]	<i>napisati</i> [mađ. <i>megír</i>]
b) do-:	

⁸¹ Podrobnije u (Dickey, 2000: 8).

⁸² Glagol *delati* ima značenje „obavljati posao, baviti se nekom djelatnošću“, a glagol *predelati* „preraditi obraditi nešto, pretvoriti u što“.

<i>večerjati</i> [mađ. <i>vacsorázik</i> , hrv. <i>večerati</i>]	<i>dovečerjati</i> [mađ. <i>megvacsorázik</i> , hrv. <i>večerati</i>]
c) pri-:	
<i>krojiti</i> [mađ. <i>szab</i> , hrv. <i>krojiti</i>]	<i>prikrojiti</i> [mađ. <i>átszab</i> , hrv. <i>prekrojiti</i>]
d) raz-:	
<i>veseliti</i> [mađ. <i>örvendezett</i> , hrv. <i>veseliti</i>]	<i>razveseliti</i> [mađ. <i>megörvendezett</i> , hrv. <i>razveseliti</i>]
e) s-/z-:	
<i>goreti</i> [mađ. <i>ég</i> , hrv. <i>gorjeti</i>]	<i>zgoreti</i> [mađ. <i>kiég</i> , hrv. <i>izgorjeti</i>]
f) za-:	
<i>igrati</i> [mađ. <i>játszik</i> , hrv. <i>igrati</i>]	<i>zaigrati</i> [mađ. <i>eljátszik</i> , hrv. <i>zaigrati</i>]

Tablica 8 Glagolski prefiksi kao perfektivizatori u slovenskom jeziku

Mađarska gramatička literatura navodi da se, za razliku od slavenskih jezika, glagolskim prefiksima glagoli uvijek perfektiviziraju, a najčešći perfektivizatori mogu biti sljedeći prefiksi:

Glagolski prefiks	
nesvršeni glagol	svršeni prefigurirani glagol
d) el-:	
<i>alszik</i> [slo. <i>spati</i> , hrv. <i>spavati</i>]	<i>elalszik</i> [slo. <i>zaspati</i> , hrv. <i>zaspati</i>]
e) meg-:	
<i>főz</i> [slo. <i>kuhati</i> , hrv. <i>kuhati</i>]	<i>megfőz</i> [slo. <i>skuhati</i> , hrv. <i>skuhati</i>]
f) ki-:	
<i>olvas</i> [mađ. <i>szab</i> , hrv. <i>krojiti</i>]	<i>kiolvas</i> [slo. <i>prebrati</i> , hrv. <i>pročitati</i>]

Tablica 9 Glagolski prefiksi kao perfektivizatori u mađarskom jeziku

U tablici 9 vidimo da je među tri navedena prefiksa *meg-* onaj prefiks koji jedino nema nikakvo smjerno ili drugo pojmovno značenje te će uvijek stajati samo kao perfektivizator. Ostala dva prefiksa uz druge glagole mogu ostvariti smjerno značenje.

Uz slovenske i mađarske glagolske prefikse, pronašli smo i sljedeće hrvatske glagolske prefikse koji mijenjaju vid glagola:

Glagolski prefiks	
nesvršeni glagol	svršeni prefigirani glagol
g) na-:	
<i>smijati se</i> [mađ. <i>nevet</i> , slo. <i>smejati se</i>]	<i>nasmijati se</i> [mađ. <i>felnevet</i> , slo. <i>nasmejati se</i>]
h) do-:	
<i>puniti</i> [mađ. <i>tölt</i> , slo. <i>polniti</i>]	<i>dopuniti</i> [mađ. <i>feltölt</i> , slo. <i>dopolniti</i>]
i) o-:	
<i>bogatiti</i> [mađ. <i>gazdagodik</i> , slo. <i>bogateti</i>]	<i>obogatiti</i> [mađ. <i>meggazdagodik</i> , slo. <i>obogateti</i>]
j) po-:	
<i>plaćati</i> [mađ. <i>fizet</i> , slo. <i>plaćati</i>]	<i>poplaćati</i> [mađ. <i>kifizet</i> , slo. <i>poplaćati</i>]
k) pre-:	
<i>krojiti</i> [mađ. <i>szab</i>]	<i>prekrojiti</i> [mađ. <i>átszab</i>]
l) raz-:	
<i>veseliti</i> [mađ. <i>örvendezett</i>]	<i>razveseliti</i> [mađ. <i>megörvendezett</i>]
m) s-:	
<i>mekšati</i> [mađ. <i>puhul</i> , slo. <i>mehčati</i>]	<i>smekšati</i> [mađ. <i>megpuhul</i> , slo. <i>zmehčati</i>]
n) za-:	
<i>pisati</i> [mađ. <i>ír</i> , slo. <i>pisati</i>]	<i>zapisati</i> [mađ. <i>felír</i> , slo. <i>zapisati</i>]

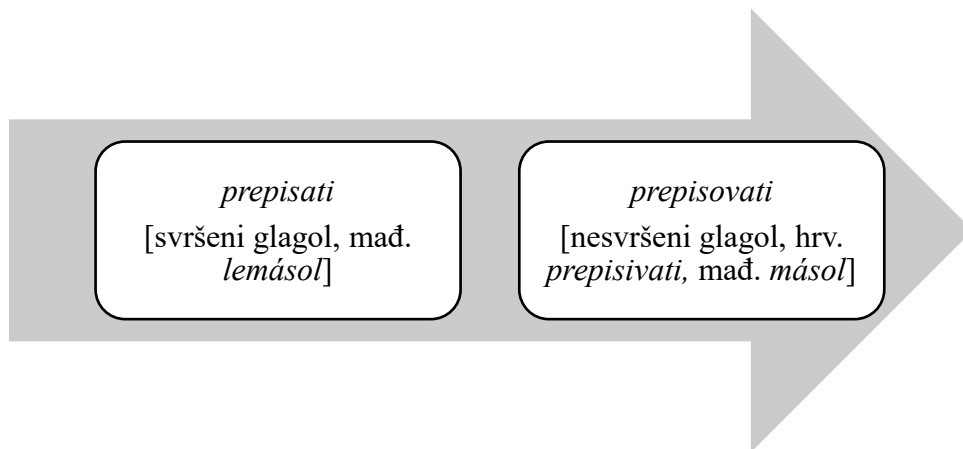
Tablica 10 Glagolski prefiksi kao perfektivizatori u hrvatskom jeziku

Prefiksi navedeni u tablicama 8, 9 i 10 najčešće se koriste za perfektivizaciju glagola u slovenskom, mađarskom i hrvatskom. Osim njih, u slovenskom i u mađarskom postoje i drugi prefiksi koji nesvršene glagole mogu pretvoriti u svršene, ali najčešće to prati i manja ili veća promjena značenja glagola. Glavni perfektivizator u mađarskom jeziku je prefiks *meg-*,⁸³ dok u slovenskom jeziku tu ulogu ima prefiks *s-/z-*. S obzirom na to da mađarska gramatika (Keszler, 2000: 267) navodi da glagolski prefiksi utječu i na način vršenja glagolske radnje/akcionalnost/glagolskovidska značenja uz glagolski vid, na svršenim glagolima možemo vidjeti koja sve glagolskovidska značenja dobivaju. Na primjeru d) prema glagolskovidskim značenjima, vidimo da glagol *alszik* označava

⁸³ U suvremenom mađarskom prefiks *meg-* jedino ima samo gramatičku ulogu da glagol čini perfektnim – za razliku od svih ostalih prefikasa koji mogu dodavati i neka druga značenja glagolu.

aktivnu nesvršenu radnju, a glagol *elalszik* ima inkoativno značenje te u ovakvim slučajevima glagolski prefiksi djeluju poput markera ograničenosti. Isto tako primjer f) i glagol *zaigrati* imaju inkoativno značenje. U tablici 8 glagol *večerjati* iz primjera b) perfektivizacijom prefiksom *do-* dobiva finitivno značenje. Kada se nesvršeni glagoli perfektiviziraju prefiksom, najčešće imaju samo jedan prefigurirani perfektivni parnjak, a sve ostale kombinacije s ostalim prefiksima daju promjenu značenja glagola. Zanimljivo je da i u mađarskom jeziku, neki od prefiksa koji mogu biti perfektivizatori, mogu rezultirati raznim glagolskovidskim kategorijama. Najbolji primjer za to je glagolski prefiks *meg-*, koji uz aspektualnu funkciju može izražavati stanje (npr. *megszeret*, hrv. *zavoljeti*), trenutnu radnju (npr. *megmozdul*, hrv. *pomaknuti se*), učinkovitost radnje (npr. *megír*, hrv. *napisati*). Osim toga, taj prefiks može mijenjati i dopunu glagola,⁸⁴ kao i značenje osnovnog glagola.⁸⁵

Uz perfektivizaciju, razlikuje se i imperfektivizacija glagola. Iako se imperfektivizacija u slovenskom i hrvatskom jeziku uglavnom provodi sufiksacijom, imperfektivni glagoli mogu biti i prefigurirani glagoli ako su nastali sufiksacijom od prefiguriranog svršenog glagola, kao na primjer:

Slika 6 Imperfektivizacija na primjeru slovenskih glagola

Imperfektivni glagoli odnose se na radnje koje su neograničene, koje izražavaju radnju u trajanju od nekog vremena, ponavljajuću radnju, uobičajenu radnju ili radnju koja vremenski još uvijek nije

⁸⁴ Mijenjanje glagolske dopune vidimo na sljedećem primjeru: *valaki ajándékoz valamit valakinek* [hrv. *darovati komu što*, slo. *podariti komu kaj*] → *megajándékoz valakit valamivel* [hrv. *darovati koga čime*, slo. *obdarovati koga s čim*]

⁸⁵ Značenje se osnovnog glagola *erőszakol* [slo. *siliti*, hrv. *siliti*] dodavanjem glagolskog prefiksa *meg-* mijenja u *megerőszakol* [slo. *posiliti*, hrv. *silovati*].

završena. Gramatike navode da su neprefigirani glagoli većinom nesvršenog vida, ali se među njima mogu pronaći i prefigirani glagoli. Takvi su na primjer:

a) u slovenskom i hrvatskom jeziku:

prepisivati [mađ. *lemásol*, hrv. *prepisivati*]

podrhtevati [mađ. *reszket*, hrv. *podrhtavati*]

odpadati [mađ. *lehull*, hrv. *odpadati*]

izplačevati [mađ. *kifizet*, hrv. *isplaćivati*]

nakupovati [mađ. *bevásárol*, hrv. *nakupovati*]

b) u mađarskom jeziku:

elácsorog [hrv. *dugo stajati*, slo. *dolgo stati*]

elábrándozik [hrv. *sanjariti*, slo. *sanjariti*]

eltöpreng [hrv. *razmišljati*, slo. *razmišljati*]

Na kraju je potrebno spomenuti da u slovenskom jeziku postoje svršeni glagoli koji mogu dobiti glagolski prefiks, ali im se time ne mijenja glagolski vid, a takvi su:

- slo. *izleči*; mađ. *kotlik*; hrv. *izleći*
- slo. *zasesti*; mađ. *elfoglal*; hrv. *zauzeti*

Na primjerima vidimo da se prefigiranje već svršenih glagola bez promjene glagolskog vida može provesti i u hrvatskom jeziku, dok u mađarskom jeziku o tome ne možemo pisati zbog sudjelovanja konteksta i ostalih oznaka u prepoznavanju glagolskog vida.

3.3.4. Položaj glagolskog prefiksa u rečenici i glagolski vid

U radu se već spominjala činjenica da se mađarski glagolski prefiksi mogu odvojiti od glagola, ali u posebnim uvjetima. Postavlja se pitanje može li to odvajanje i posebni uvjeti u mađarskom jeziku utjecati i na shvaćanje glagolskog vida. Žagar Szentesi (2019: 154) navodi da je bitna razlika između slavenskih i mađarskog jezika u tome što temeljnu aspektalnu vrijednost glagola uvelike mogu modificirati, pa i okrenuti u suprotnost, razni rečenično-sintaktički ili rečenično-semantički čimbenici. Red riječi i određenost objekta prijelaznih glagola također mogu modificirati aspektualnu sliku rečenice u odnosu na temeljnu vidsku vrijednost samog glagola.

Za shvaćanje mađarskog glagolskog vida gleda se širi kontekst, odnosno oznake, tvorbena sredstva, načini vršenja radnje, naglašavanje objekta, ponavljanje prefiksa, ali i mjesto prefiksa u rečenici. Sučević-Međeral (2012: 44) navodi da je svršenost izrečena kada je prefiks smješten u predglagolski položaj, a kada se premjesti u zaglagolski položaj, takva sintagma ima najčešće nesvršeno značenje. Redoslijed glagolskog prefiksa i glagola može igrati važnu ulogu kod glagolskog vida, što se najbolje može vidjeti na sljedećim primjerima:

a) Átmentem az utcán.	slo. Prečkal sem cesto.
	hrv. Prešao sam ulicu.

b) Mentem át az utcán, mikor eszembe jutott, hogy otthon várnak.	slo. Prehajal sem cesto, ko sem se spomnil, da me čakajo doma.
	hrv. Prelazio sam ulicu kada sam se sjetio da me doma čekaju.

U prvom primjeru izražena je svršenost glagola kroz glagolski prefiks *át-*. S druge strane, u primjeru b) glagolski prefiks je odvojen od glagola. Samim pomicanjem glagolskog prefiksa iza glagola izražena je nesvršenost. Time se izražava da je radnja prikazana u svom trajanju, iako je mađarski glagol prefigiran. S obzirom na pomicanje glagolskog prefiksa, zaključuje se da i položaj prefiksa može utjecati na glagolski vid.

S druge strane, Sučević-Međeral (2012: 44) daje primjere na kojima se najbolje vidi na koji način položaj glagolskog prefiksa mijenja glagolski vid:

1) Amikor kiszálltam a kocsiból, megcsörgött a mobilom.

hrv. Kada sam izašao iz auta, zazvonio mi je mobitel.

slo. Ko sem izstopil iz avta, je zazvonil mobitel.

2) Amikor szálltam ki a kocsiból, megcsörgött a mobilom.

hrv. Kada sam izlazio iz auta, zazvonio mi je mobitel.

slo. Ko sem stopil iz avta, je zazvonil mobitel.

S obzirom na to da u mađarskom jeziku postoji veliki broj situacija u kojima se prefiksa prebacuje iza glagola, odnosno postponira se glagolu, ali zadržava svršenost, ovo se pravilo mora promatrati u kontekstu pojedine rečenice i ne kao izdvojena situacija.

Kao što je prije spomenuto, glagolski vid se u mađarskom jeziku ne određuje samo prema prisutnosti određenih glagolskih prefiksa ili sufiksa. U primjeru *Ne nyissa ki az ajtó!* [slo. Ne odpiraj vrat!; hrv. Ne otvaraj vrata!] važan je i kontekst rečenice. Bez obzira na to što se u mađarskom jeziku koristi prefigurani glagol, njega se na slovenski jezik prevodi nesvršenim glagolom jer ni u mađarskom jeziku rečenica *Ne otvori vrata* ne bi imala svoj smisao. Jedina razlika u korištenju imperativa u slovenskom, hrvatskom i mađarskom jeziku je ta da se kod prefigiranog mađarskog imperativnog glagola glagolski prefiks miče iza glagola. Osim toga, važno je spomenuti i to da se glagolski prefiks u mađarskom jeziku pomiče kada se uz glagol nalazi negacija.

Vezano uz ponavljajuće radnje, u slovenskom se ponavljajuća radnja izriče svršenim glagolom ako se izražava cjelokupnost tijekom ponavljanja radnje. Navedeno se može zamijetiti na sljedećem primjeru:

slo. Vsako jutro poje skledo z ovseno kašo

mađ. Minden reggel (meg)eszik egy tál zabkását.

hrv. Svako jutro pojede zdjelu zobene kaše.

Navedeni primjeri na objektu imaju kvantifikator, odnosno pokazuju da osoba *pojede jednu zdjelu zobene kaše*. Sama ta kvantifikacija objekta ograničava trajanje radnje vremenski. Predikat je u sve tri rečenice u svršenom obliku, dok u mađarskom primjeru glagol može biti s ili bez prefiksa. Radnja se svaki dan ponavlja dok osoba ne ispuni granicu od jedne zdjele zobene kaše, odnosno dok ne pojede do kraja jednu zdjelu zobene kaše. Kada se dostigne ta granica, radnja se smatra cjelokupnom i ispunjenom. Kako smo već spomenuli, u navedenom primjer može stajati i *eszik* i *megeszik*, pri čemu oblik bez prefiksa (formalno nesvršeni) pokazuje svršeni događaj, limitiran i da je radnja postigla svoju krajnju točku.

ZAKLJUČAK

Kao što je rečeno na početku, cilj ovog interdisciplinarnog rada bio je istražiti sličnosti i razlike glagolskih prefiksa u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku, odnosno naglasak je stavljen na funkcije i značenja glagolskih prefiksa u spoju s glagolima. Motivacija za pisanje rada bila je činjenica da se o glagolskim prefiksima u jezicima o kojima je ovdje riječ sve donedavno tek u maloj mjeri nije pisalo usporedno. Na temelju usporedne analize podataka pronađenih u gramatičkoj literaturi izdvojeni su primjeri glagolskih prefiksa i prefigiranih glagola o kojima se potom detaljno govori u radu.

Iako slovenski, mađarski i hrvatski pripadaju tipološki različitim jezicima, sa stajališta usporedbe prefikasa i prefiksacije pronađene su brojne sličnosti, a posebno su istaknute i nemalene razlike. Prije rezultata same analize, treba istaknuti da su znatnu prepreku u analizi predstavljale terminološke razlike. Mađarske gramatike naime glagolske prefikse nazivaju *igekötő*, odnosno glagolskim veznikom. Zbog lakšega uspoređivanja u ovom usporednom radu, ovdje smo koristili uvriježeni termin *glagolski prefiks*.

Uspoređivanje glagolskih prefikasa u slovenskom, mađarskom i hrvatskom jeziku dovelo je do sljedećih zaključaka. Razlike između mađarskoga s jedne i slovenskoga i hrvatskoga s druge strane vidljive su na mnogim planovima, od kojih je dio vezan uz strukturu samu, a dio se tiče pristupa lingvista toj strukturi.

Teorijski, sa stajališta pristupa strukturi, u mađarskom se jeziku prefiksi smatraju prijelaznim morfemima, odnosno imaju karakteristike samostalnih riječi, ali se smatraju elementom koji modificira značenje glagola. Iz toga proizlazi rasprava jezikoslovaca o načinu razvrstavanja glagolskih prefikasa, odnosno smatraju li se glagoli tvoreni prefiksima složenicama ili izvedenicama. U radu smo polazili od mišljenja jezikoslovke J. Soltész (1959) koja je navela da ih se treba smatrati i složenicama i izvedenicama.

Strukturna se pitanja s jedne strane tiču tvorbe, a s druge morfosintaktičkih i semantičkih obilježja. Na tvorbenoj razini, za glagolsku prefiksaciju zaključujemo da nije uvijek riječ od rječotvorbi, nego može doći i do tvorbe slaganjem, posebno kada je riječ o prefiksima sa značenjem smjera. Analizom prefiksa sa značenjem smjera uočeno je da se određeni glagoli s mađarskog na slovenski i hrvatski jezik mogu prevesti nesvršenim i svršenim prefigiranim oblicima te da je riječ o gramatičkoj prefiksaciji, dok je u primjerima gdje je prisutno samo prostorno značenje riječ o

leksičkoj prefiksaciji. Time smo došli do zaključka da se prostorna značenja mogu transformirati i u perfektivizatorska.

Nadalje, strukturno valja spomenuti da se glagolski sustavi ne podudaraju na planu konjugacije, s obzirom na to da se u mađarskom jeziku razlikuju određena i neodređena konjugacija, a te razlike nema u slovenskom i u hrvatskom.

Kada je riječ o sintaktičkom kontekstu glagola, glagolski prefiksi ga mogu promijeniti pa tako osim što mogu promijeniti značenje glagola, mogu i ostaviti sintaktičke posljedice na glagolu, odnosno promijeniti argumentsku strukturu. Osim toga, u mađarskom se jeziku kod tranzitivnih glagola s perfektivnim prefiksom izostavlja objektna dopuna koja se može podrazumijevati pa se takvi tranzitivni glagoli mogu koristiti i u tranzitivnom i u intranzitivnom smislu.

Isto tako, ustanovljene su tri tipološke razlike glagolskih prefiksa u slovenskom, hrvatskom i mađarskom jeziku. Analizom gramatičke literature uočeno je da se u mađarskom jeziku glagolski prefiksi razvijaju iz priloga, rjeđe mogu imati više prefiksa na glagolu (slovenski i hrvatski imaju mogućnost slaganja više od jednog prefiksa na glagol) te se mogu odvojiti od glagola u određenim uvjetima. Posebno se istakla navedena mogućnost odvajanja prefiksa od glagola, što može rezultirati i promjenom glagolskog vida. U sintagmama glagol može imati svršeni vid kada je glagolski prefiks u položaju ispred glagola, a nesvršeni kada je u položaju iza glagola. Na temelju analiziranih mađarskih primjera može se zaključiti da do položaja glagolskog prefiksa iza glagola dolazi u određenim sintaktičkim uvjetima, odnosno kada je neka druga riječ naglašena u rečenici, a to nije glagol, kada je ispred glagola upitna zamjenica, kada se pomoćni ili modalni glagol ubacuje između prefiksa i glagola te kada je prefigurirani glagol u imperativu. Za razliku od mađarskog jezika, u hrvatskom i slovenskom jeziku ne pronalazimo takav način izražavanja glagolskog vida ovisno o mjestu prefiksa u sintagmi i o kontekstu. Promatrani jezici podudaraju se u načinu perfektivizacije glagola pomoću glagolskih prefiksa.

Osim glagolskog vida, ukratko smo se dotaknuli i akcionalnosti, koja uvelike ima veze i s glagolskim prefiksima. Na temelju analizirane gramatičke literature triju jezika može se zaključiti da se deminutivno značenje kod slovenskih i mađarskih glagola izražava sufiksacijom, dok smo s druge strane za hrvatske glagole pronašli određene glagolske prefikse koji se koriste za izražavanje deminutivnosti. Daljnjom analizom zaključili smo da je i u hrvatskom i u slovenskom, ali i kod

mađarskih prijevodnih ekvivalenata, riječ o delimitativnom značenju, ali da sufigirani glagoli s deminutivnim značenjem naknadno mogu dobiti glagolski prefiks u sva tri jezika.

Završno, smatramo da su glagolski prefiksi i njihove funkcije u sva tri promatrana jezika tema koju se ne treba zanemariti jer otvaraju brojne mogućnosti za istraživanja koja bi dalje pomogla svim studentima ovih jezika.

LITERATURA

1. Acs, Peter et al., 1994. *Strukturalis magyar nyelvtan. Vol. 2, Fonologia*. Budimpešta: Akadémiai Kiadó
2. A. Jászó Anna (ured.) 2007. *A magyar nyelv könyve*. Budimpešta: Trezor Kiadó
3. Aleksandrovič Plungjan, Vladimir, 2016. *Opća morfologija i gramatička semantika: Uvod u problematiku*. Zagreb: Srednja Europa
4. Andrić, Edita, 2002. *Leksikologija i morfologija mađarskog jezika*. Novi Sad: Odsjek za hungarologiju Filozofskog fakulteta
5. Bajec, Anton; Kolarič, Rudolf; Rupel, Mirko 1973. *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije
6. Barić, E. i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga
7. Belaj, Branimir, 2008. *Jezik, prostor i konceptualizacija. Shematična značenja hrvatskih glagolskih prefiksa*. Osijek: Filozofski fakultet
8. Bene, A. 2009. *What is really the function of the verbal particle in Hungarian*. *Suvremena lingvistika*, 35(68), str. 207-220. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/47107> (Datum pristupa: 23.11.2019.)
9. Brala-Vukanović, Maja, Rubinić, Nensi, 2011. *Prostorni prijedlozi i prefiksi u hrvatskome jeziku. Kognitivnosemantička analiza*. *FLUMENSIA*, 23 (2), 21.-37. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82447> (Datum pristupa: 11.09.2020.)
10. Breznik, Anton, 1916. *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celovec: Družbe sv. Mohorja
11. Buđa, Jurica, 2010. *Delimitativni glagolni po- u hrvatskom i ostalim štokavskim jezicima*. *Croatica et Slavica Iadertina*, 6(6.), str. 89-119. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/64574> (Datum pristupa: 11.01.2021.)
12. Comrie, B. 1976. *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press
13. Csink, János, 1853. *A Complete Practical Grammar of the Hungarian Language*. London: Williams and Norgate
14. Derbyshire, William W., 1993. *A Basic Reference Grammar of Slovene*, Columbus: Slavica Publishers, Inc.
15. Dickey, Stephen M., 2000. *Parameters of Slavic Aspect. A Cognitive Approach*, Stanford: CSLI Publications

16. H. Tóth, István, Radek, Patloka, 2009. *A sokoldalú igekezo (Tudnivalók, gyakorlatok a magyar igekezos igék megismeréséhez)*. Prag: Karlovo sveučilište Filozofski fakultet
17. Gigafida: Elektronska zbirka slovenskih besedil: <http://www.gigafida.net>
18. Greenberg, Marc L., 2006. *A Short Reference Grammar of Standard Slovene*. München: Lincom.
19. Herrity, Peter, 2000. *Slovene: A Comprehensive Grammar*. London: Routledge.
20. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža: <http://www.enciklopedija.hr>
21. Keszler, Borbala (prired.), 2000. *Magyar grammatika*. Budimpešta: Nemzeti Tankönyvkiadó
22. Kiefer, Ferenc, 1999. *Aspektuális igeosztályok és az aspektus formális ábrázolása*. In: Büky B. - Maleczki M. (szerk.) *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei III.*, Szeged, 79-91.
23. Kiefer, Ferenc (pripremio), 2008. *Strukturális magyar nyelvtan 4 : a szótár szerkezete*. Budimpešta: Akadémiai Kiadó
24. Kiefer, Ferenc, 2015. *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Budimpešta: Akadémiai Kiadó
25. Kiss, Katalin, 2002. *The Syntax of Hungarian*, Cambridge: Cambridge University Press
26. Kiss, Katalin, 2008. *The Function and the Syntax of the Verbal Particle*. In: Kiss K.E. (eds) *Event Structure And The Left Periphery. Studies In Natural Language And Linguistic Theory*, vol 68. Dordrecht: Springer
27. Krvina, Domen, 2018. *Glagolski vid v sodobni slovenščini 1. Besedotvorje in pomen*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
28. Maldžijeva, Vjara et al. 2009. *Južnoslavenski jezici - gramatičke strukture i funkcije*, Beograd: Beogradska knjiga
29. Marković, Ivan. 2013. *Uvod u jezičnu morfologiju*, Disput: Zagreb
30. Mukics, Ferenc, 1997. *Szlovén nyelvkönyv: Slovenska slovnica*. Sambotel: Szignatúra
31. Orešnik, Janez, 1994. *Slovenski glagolski vid in univerzalna slovnica*. Ljubljana: SAZU, Razred za filološke in literarne vede
32. Peti-Stantić, Anita, 2018. *Prilog kontrastivnoj gramatici: o kategorijalnosti glagolskoga vida, vremena i načina te funkcionalnosti u jeziku // Croatica : časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu*, 42, 62; 109-121 (domaća recenzija, pregledni rad, znanstveni)

33. Peti-Stantić, Anita, 2014. *Veliki suvremeni slovensko-hrvatski i hrvatsko-slovenski rječnik*. Zagreb: Mozaik knjiga
34. Piper, Predrag, 1997. *Jezik i prostor*. Biblioteka XX vek: Beograd
35. Rácz, Endre, Takács, Etel, 1987. *Kis magyar nyelvtan*, Budimpešta: Gondolat
36. Silić, Josip; Ivo Pranjković 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga
37. Szili, Katalin, 2018. *A meg- igekötő funkcióról másképpen I.: A meg- mint lexikaiaspektus-képző = The function of the Hungarian preverb meg- as a marker of lexical aspect*. MAGYAR NYELVÖR, 142 (2). pp. 170-186. Preuzeto s: <http://real.mtak.hu/id/eprint/87978> (Datum pristupa: 01.06.2020.)
38. Szili, Katalin, 2000: *Tárgyasság a magyar nyelvben*. Magyar nyelvőr, 124. évfolyam, 3. szám, 2000 július – szeptember. Str. 356. – 369.
39. Soltész, Katalin, 1959. *Az ősi magyar igekötők (meg, el, ki, be, fel, le)*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
40. SSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika: <http://www.fran.si>
41. Svenonius, Peter, “Slavic prefixes inside and outside VP”, Nordlyd 32.2, 2004. <https://septentrio.uit.no/index.php/nordlyd/article/view/68/64>
42. Sučević-Međeral, Krešimir, 2012. *Semantička analiza sustava glagolskih prefiksa u mađarskom jeziku (iz perspektive govornikâ hrvatskog jezika)*. Sveučilište u Zadru, Zadar
43. Šekli, Matej, 2016. *Pomeni glagolskih predpon v slovenščini*. Filološke studije, 14(1), str. 273-287. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/203716> (Datum pristupa: 13.12.2019.)
44. Šekli, Matej, 2016: *Gramatikalizacija glagolskih predpon: krajevni pomen, vrsta glagolskega dejanja, dovršnost*. Erika Kržišnik, Miran Hladnik (ur.): *Toporišičeva obdobja (Obdobja 35)*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 189-197.
45. Toporišič, Jože 2000. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja
46. Toporišič, Jože, 2003. *Oblikoslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC
47. Toporišič, Jože, 2006. *Besedjeslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC
48. Törkenczy, Miklós, 2002. *Practical Hungarian grammar*, Budimpešta: Corvina books
49. Tušek, Jelena, 2015. *Glagolske predpone v sodobnem slovenskem in hrvaškem slovarju // Obdobja 34: Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis (2. dio) / Smolej, Mojca (ur.)*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta v Ljubljani, str. 775-782

50. M. Korchmáros, Valéria, 2006. *Lépésenként magyarul*. Szegedi Tudományegyetem Hungarológiai Központ.
51. Zoltánné, Zsuffa, 1998. *Gyakorlati magyar nyelvtan*, Budimpešta: Panem KFT.
52. Žagar, France 2001. *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*, Maribor: Obzorja
53. Žagar Szentesi, Orsolya, 2018. Priručna gramatika mađarskoga jezika. Zagreb: Knjigra
54. Žagar Szentesi, Orsolya, 2019. *Aspektualnost u mađarskom – uloga objekta u formiranju rečeničnog aspekta*. Croaticum. Savjetovanje za lektore hrvatskog kao inog jezika. 4. zbornik radova. Zagreb: FF Press, 129-147
55. Žele, Andreja, 2009. *Predponsko-predložna razmerja: na primerih glagolov v slovenščini*. Opera Slavica. vol. 19, iss.2, pp.23-25 preuzeto s: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/117052> (Datum pristupa: 02.05.2019.)